

γιάννης αντάμης

Scripta Volant

αποσπάσματα

Γιάννης Αντάμης

**Scripta Volant,
αποσπάσματα**

Τεχνική υποστήριξη: Μάριος Αρσενίου
think-about-marios.musicafe.eu

Dreamtigers 2014
www.yannisadamis.com

«Η λογοτεχνία δεν είναι κάπου μόνιμα
εγκατεστημένη, είναι νομάδας.»

**Antonio Tabucchi, "Λογοτεχνίας Εγκώμιο", Άγρα
2009 (μετάφραση Ανταίος Χρυσοστομίδης)**

Τον Δεκέμβριο του 2004 έφυγα για να κάνω ένα μεγάλο ταξίδι στην Ευρώπη με το τρένο. Το ταξίδι αυτό θα διαρκούσε έναν ολόκληρο μήνα και επειδή κάτι θα έπρεπε να διαβάζω στη διαδρομή, πριν ξεκινήσω, βρέθηκα στο δίλημμα, να πάρω μαζί μου πολλά βιβλία και ελαφριά ή ένα βαρύ που από μόνο του να ζυγίζει όσο τα άλλα; (Μιλάω για το βάρος των βιβλίων κυριολεκτικά, ο σάκος που κουβαλούσα στην πλάτη μου δεν άφηνε μεγάλα περιθώρια.)

Τελικά επέλεξα το δεύτερο, και αφού το ταξίδι επρόκειτο να καταλήξει στο Δουβλίνο, από όλα τα βαριά υποψήφια, επέλεξα τον «Οδυσσέα», τον οποίο άρχισα να διαβάζω στον Σιδηροδρομικό Σταθμό Πελοποννήσου και ολοκλήρωσα στο λιμάνι του Χόλυχεντ, λίγο πριν επιβιβαστώ στο πλοίο που θα με μετέφερε στην πατρίδα του συγγραφέα του.

Το βιβλίο αυτό, μέχρι να φτάσω στον προορισμό μου, με είχε ήδη βάλει σε μεγάλες περιπέτειες, τέτοιες που όχι μόνο άλλαξαν τον χαρακτήρα του ταξιδιού, αλλά και τον ίδιο τον ταξιδιώτη. (Μιλώ για το βιβλίο ως αντικείμενο, για το χάρτινο αυτό «τούβλο» των οκτακοσίων είκοσι δύο σελίδων.)

Στην Περούτζια, σε κάποιο σκοτεινό καφέ, ένα κορίτσι κατά λάθος μού το έκλεψε και έτρεξα έξω στο δρόμο για να την προλάβω. Την πρόλαβα, μα έχασα το τραίνο για το Ούντινε, περνώντας τη νύχτα εκείνη ανάμεσα σε άλλα κλοπιμαία.

Στο Μόναχο κάποιος λαθραναγνώστης, σκυμμένος πάνω από τις σελίδες του, με ρώτησε αν είναι ρώσικα η γλώσσα που διαβάζω. Η απάντησή μου δεν του άρεσε και έφυγα αμέσως για το Ντίσελντορφ, σχεδόν κυνηγημένος.

Στην Κοπεγχάγη έμεινα χωρίς λεφτά, κοιμήθηκα σε ένα παγκάκι στο σταθμό και το έβαλα για μαξιλάρι - τα όνειρα που είδα εκείνα τα χαράματα ακόμα βασανίζουν την Ευρώπη.

Τέλος πάντων, τελικά κατάφερα όχι μονάχα να το κουβαλήσω μέχρι την άλλη άκρη της ηπείρου μας, αλλά και να το διαβάσω ολόκληρο και να συνδέσω μοιραία με αυτό και το μακρύ και άσκοπο ταξίδι μου

και μια ολόκληρη εποχή που κύλησε πάνω σε ράγες και βαγόνια.

Θα μπορούσα να αφηγούμαι για μέρες την ιστορία αυτής της περιπλανώμενης ανάγνωσης, κι ίσως κάποια στιγμή το κάνω, όμως άλλο είναι αυτό που ήθελα να πω: Κάθε φορά που με ρωτούν ποια είναι τα βιβλία αυτά που θεωρώ αγαπημένα μου ή έστω αυτά που με έχουν από τα άλλα πιο πολύ, ας πούμε, επηρεάσει, διαπιστώνω ότι οι απαντήσεις μου αφορούν βιβλία που στάθηκαν ως αφορμή να γεννηθούν –συνήθως άθελά τους- άλλες ιστορίες και άλλες ιδέες, άσχετες με εκείνες πάνω στις οποίες αυτά βασίζονται, και με ήρωα αναπόφευκτα σχεδόν πάντα εμένα. Ακόμα και αν τα διάβασα μια νύχτα στο κρεβάτι μου και με την πόρτα του σπιτιού με ασφάλεια κλειδωμένη.

Στην Ιρλανδία χάρισα τον «Οδυσσέα» στον φίλο που με φιλοξένησε και ύστερα γύρισα στο σπίτι μου πολύ ξαλαφρωμένος.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ψάχνουν ερμηνείες:

«Το λεξικό των Χαζάρων», του Милорад Павић (Μίλοραντ Πάβιτς), Καστανιώτης 2003 (μετάφραση Λεωνίδας Χατζηπροδρομίδης). Και ας αρχίσουμε την καινούρια αυτή χρονιά περίπου όπως τελειώσαμε την προηγούμενη. Με ένα άλλο προκλητικό βιβλίο, που από μόνο του λέει στον αναγνώστη πως όχι μόνο υπάρχουν αναρίθμητοι τρόποι να το διαβάσει, αλλά φροντίζει από την αρχή να τον πληροφορήσει για τις μυστήριες οδούς όπου η κάθε ανάγνωση μπορεί να τον οδηγήσει και τους κινδύνους ακόμα που αυτή μπορεί να του επιφυλάξει. Μόνο που αν το -εξίσου επικίνδυνο- «Κουτσό» μοιάζει με ένα παιχνίδι βγαλμένο από τον κόσμο των αισθημάτων και των ηδονών, το «Λεξικό των Χαζάρων» θυμίζει περισσότερο ένα στοίχημα του ανθρώπινης ψυχής με τον πιο ύπουλο και μοχθηρό της δαίμονα, αυτόν της Ιστορίας. Με άλλα λόγια, ενώ που ο Χούλιο ο Κορτάσαρ φιλοσοφεί, ο Μίλοραντ ο Πάβιτς, ας πούμε, κάνει θεολογία. Άλλωστε, και ο ίδιος είχε δηλώσει σχετικά, «το βιβλίο μου είναι ο Θεός» αποστομώνοντας μια και καλή όλους τους συνομιλητές του.

Μα τι είναι αυτό το βιβλίο επιτέλους; Ένα βιβλίο που κάποτε είχε κυκλοφορήσει σε δύο εκδοχές, τη

«γυναικεία» και την «ανδρική» (στα ελληνικά από τις Εκδόσεις Ηρόδοτος, σε μετάφραση επίσης του κυρίου Χατζηπροδρομίδη – μην τις αναζητήσετε, είναι εξαντλημένες) και που ενώ μεταφράστηκε σε όλες σχεδόν τις γλώσσες των ανθρώπων, η κάθε του μετάφραση ουσιαστικά αποτελεί και ένα διαφορετικό βιβλίο. Και πόσο λεξικό είναι στ' αλήθεια αυτό το «λεξικό», όπου στα λήμματά του βιογραφούνται οι ίδιοι οι υποτιθέμενοί του συγγραφείς και ερμηνεύονται τα ίδια τα όνειρά τους; Ο μυστικιστής Πάβιτς με αφορμή την ιστορία του λαού (και της αυτοκρατορίας) των Χαζάρων μας αποκαλύπτει το μέγεθος του αινίγματος της ίδιας της Ιστορίας και μας προκαλεί με μελετήσουμε αλλά και να πιστέψουμε όλες τις εκδοχές της. Ενδεχομένως να θέλει να μας πει ότι η Ιστορία είναι ο ίδιος ο Θεός, οι παρελκόμενοί της μύθοι οι παραβολές που χρησιμοποιεί για να μας γίνει κατανοητή και οι ιστορικοί-ερμηνευτές τους εν τέλει οι προφήτες της. Και η ύπαρξή μας σήμερα ίσως το μεγαλύτερό της θαύμα.

*Τα περισσότερα βιβλία του Μίλοραντ Πάβιτς έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά από τις Εκδόσεις Καστανιώτης, οι οποίες, λόγω προφανώς της σερβολατρίας της δεκαετίας του '90, μας σύστησαν και πολλούς άλλους συγγραφείς της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας. Στον κατάλογο του Καστανιώτη θα

βρείτε επίσης και το σύνολο σχεδόν του έργου του έτερου σπουδαίου (και νομπελίστα) των σερβοκροατικών γραμμάτων, Ίβο Άντριτς («Το γεφύρι του Δρίνου», «Η Δεσποινίδα» κλπ.)

**Από τις Εκδόσεις Ηρόδοτος κυκλοφορεί το πολύ όμορφο και εξίσου παιγνιώδες μυθιστόρημα του Πάβιτς «Τοπίο ζωγραφισμένο με τσάι», σε μετάφραση της Γκάγκα Ρόσιτς, η οποία μας έχει δώσει εξαιρετικές μεταφράσεις έργων και πολλών άλλων «γιούγκων» λογοτεχνών (Στεβάνοβιτς, Κοβάτσεβιτς, Κις, Αλμπαχάρι κλπ).

Ένα βιβλίο για αυτούς που ασχολούνται με άλλα πράγματα:

«Η πείνα», του Knut Hamsun, Δωρικός 1971 (μετάφραση Βασίλης Δασκαλάκης). «Όπου ξαφνικά θυμήθηκα την Υλαγιαλή. Όλο εκείνο το βράδυ δε μούχε ρθει στο μυαλό! Και ένα φως διαπέρασε σιγά-σιγά το σκοτάδι της ψυχής μου, μια αδύνατη αχτίδα ήλιος, που ήρθε και τη ζέστανε στοργικά. Κι έρχεται κι άλλος ήλιος, ένα μαλακό, λεπτό φως, σαν από μετάξι, που με χάιδεβε τόσο απαλά και μ' αποκοίμιζε. Κι ο ήλιος πληθαίνει ολοένα, ολοένα και δυναμώνει, μεγαλώνει, ανάβει φωτιά στα μηνίγγια μου, και ψήνει βαρύς και καφτερός σα μολύβι το ρουφηγμένο μου μυαλό.» Χωρίς να θέλω να υποτιμήσω τη νεώτερη μετάφραση του κυρίου Χορόσκελη (Εκδόσεις Ζήτηρος, 2004) –δεν τη γνωρίζω, άλλωστε- επιτρέψτε μου να σας προτείνω το εμβληματικό μυθιστόρημα του σπουδαίου Νορβηγού στην πρώτη του απόδοση στη γλώσσα μας, κυρίως για τη ρομαντική ιστορία που τη συνοδεύει και την οποία μπορείτε να διαβάσετε στην εισαγωγή του βιβλίου. Μια ιστορία για έναν ξεχασμένο ήρωα των γραμμάτων, που έμαθε νορβηγικά μόνο και μόνο για να γνωρίσει καλύτερα το έργο ενός μεγάλου λογοτέχνη της εποχής του, για τον ιερό δεσμό που μπορεί να αναπτυχθεί ανάμεσα

σε έναν συγγραφέα και το μεταφραστή του, αλλά και για την πικρή απογοήτευση που μπορεί κάποια ατυχής πολιτική επιλογή ενός ινδάλματος να φέρει ακόμα και στον πιο πιστό ακόλουθό του.

Ο Knut Hamsun (Nobel Λογοτεχνίας, 1920), εξερευνώντας την ανθρώπινη ψυχή και ανατέμνοντας τα πάθη της, έδωσε με την «Πείνα» του μια συγκλονιστική καταγραφή της πιο μεγάλης ίσως περιπέτειας, αυτής της επιβίωσης. Της στοιχειώδους ικανοποίησης των ταπεινών θνητών μας αναγκών που έρχεται περίπου σαν θεία τιμωρία για να μας υπενθυμίσει πόσο «διαβολική» είναι η αναζήτηση του κάτι παραπάνω. Το οποίο όμως «κάτι παραπάνω» είναι αυτό που τελικά μας σώζει και που έρχεται έστω και αναδρομικά κάποια στιγμή για να μας δικαιώσει. «Και στο τέλος παίρνει φωτιά μπροστά στα μάτια μου ένα παράφορο καμίνι από φλόγες, ένας πυρπολημένος ουρανός και γη, άνθρωποι και ζώα από φωτιά, βουνά από φωτιά, σατανάδες από φωτιά, μια άβυσσος και μια έρημος, ένα σύμπαν μέσα στις φλόγες! Το τέλος ενός κόσμου μέσα σε φλόγες και σε καπνούς. Και δεν είδα και δεν άκουσα πια τίποτα...»

*Εκτός από την «Πείνα», ο Βασίλης Δασκαλάκης έχει μεταφράσει και άλλα δύο έργα του Hamsun, το «Μπενόνι» και τα «Μυστήρια», (Εκδόσεις Δωρικός),

αλλά και δύο θεατρικά, τα «Άσπρα άλογα» και την «Αγριόπαπια», του άλλου μεγάλου των νορβηγικών γραμμάτων, Henrik Ibsen (Εκδόσεις Δωδώνη).

**Η επίσης περίφημη νουβέλα του Hamsun «Παν» κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις Εκδόσεις Σοκόλη-Κουλεδάκη, (μετάφραση Παύλος Νιρβάνας), και από τις Εκδόσεις Γραφές, (μετάφραση Ιάσονας Ναέτης), ενώ πρόσφατα οι Εκδόσεις Ροές επανεξέδωσαν το πιο ερωτικό του μυθιστόρημα «Βικτώρια», σε μετάφραση Άννας Ραδίτσα.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν κάθονται καλά:

«Ο μπιντέξ», του Μάριου Χάκκα, Κέδρος 1993.

«Γράφω κάτι, σκέφτομαι κάτι άλλο, ενώ ταυτόχρονα ξεσκίζω τη γλώσσα μου στις πέτρες, που είναι σφηνωμένες στα δόντια μου.» Υπάρχουν οι συγγραφείς οι επαρκείς, που έχουνε πάντα τον τρόπο να σου πουν μία ιστορία σωστή και ενδιαφέρουσα. Υπάρχουν οι άλλοι, οι σπουδαίοι, που με τους τρόπους και με τις ιστορίες τους μπορούν και κατακτούν ολόκληρο τον κόσμο. Και υπάρχουν τέλος και κάποιοι που ούτε τρόπους νοιάστηκαν ποτέ να αποκτήσουνε ούτε και ιστορίες πολλές φαίνεται να γνωρίζουν, μα που η ίδια η ιστορία τους, η αφήγηση του ρημαγμένου τους συνήθως εαυτού, βρίσκει πάντα τον τρόπο να συνομιλήσει, όχι απλώς με την ψυχή του καθενός, αλλά με τη συνείδηση ολόκληρης της κοινωνίας. Στο όνομα της οποίας άλλωστε γράφουν, δημοσιεύουν και εκδίδονται. Και ως κάτι σαν άγιοι, ας πούμε, της λογοτεχνίας στο τέλος μαρτυρούν και θυσιάζονται αίροντας τις αμαρτίες των ίδιων των αναγνωστών τους.

Ο Χάκκας, παρά το σύντομο χρονικό διάστημα όπου πρόλαβε συγγραφικά να επιχειρήσει, κατάφερε με τον αφηγηματικό του παροξυσμό και με την

ακαταμάχητη αφαιρετική γραφή του να δώσει κάποια από τα σημαντικότερα και πληρέστερα δείγματα του ιδιόμορφου νεοελληνικού μοντερνισμού. Και σαρκάζοντας προφητικά, από τα βάθη του χρονικού διάκενου της δεκαετίας του '70, την τυραννία του μικροαστισμού και του νεοπλουτισμού και τις εκπτώσεις στα ένστικτα, στα πάθη και στα συναισθήματα που αυτή μοιραία τελικά επέφερε, υπέδειξε ουσιαστικά τον νέο, ελάχιστο γενναίο, μάταιο κόσμο που ερχότανε. Διηγήματα που άλλοτε σαν πανκ κραυγή και άλλοτε σαν μурμουра σκοτεινού καψουροτράγουδου, έρχονται από το περιθώριο της πεζογραφίας μας να μας θυμίσουνε το «χωρισμό» από τις «πιο εξαιρετικές στιγμές» μας. «Επιστρέφεις κρατώντας αγκαλιά τη γλάστρα κι εγώ λέω στον εαυτό μου, μια κουκίδα στην απόσταση είναι ένας άνθρωπος που έρχεται κι αυτοί οι πανσέδες μοιάζουνε πολύ με πεταλούδες.»

*Ο «Μπιντές, και άλλες ιστορίες» πρωτοκυκλοφόρησε από τον Κέδρο το 1970 και στη συνέχεια επανεκδόθηκε με την προσθήκη των συλλογών διηγημάτων του Χάκκα «Εξομολογήσεις» και «Η διάλυση». Από τον ίδιο εκδοτικό κυκλοφορούν επίσης η ποιητική του συλλογή «Όμορφο καλοκαίρι», τα πρώτα διηγήματά του «Τυφεκιοφόρος του εχθρού», αλλά και το

«Κοινόβιο», που εκδόθηκε μετά το θάνατό του και τα τρία θεατρικά του μονόπρακτα υπό τον γενικό τίτλο «Ενοχή». Ο Κέδρος το 2008 επανεξέδωσε σε έναν τόμο τα «Άπαντα» του συγγραφέα.

**Από τα αφιερώματα που έχουν γίνει στα λογοτεχνικά περιοδικά για το Μάριο Χάκκα σίγουρα ξεχωρίζει αυτό του «Διαβάζω» (τεύχος 516, Μάρτιος 2011).

Ένα βιβλίο για αυτούς που μοιράζονται τα πάθη τους:

«Τα πάθη του νεαρού Βέρθερου», του Johann Wolfgang von Goethe, Άγρα 1996 (μετάφραση Στέλλα Νικολούδη). Κι ενώ ξεκινάει η εβδομάδα όπου το θείο πάθος ξεγελά τα άλλα τα πάθη τα ανθρώπινα. Κι ενώ διανύουμε μιαν αλλόκοτη εποχή όπου το πάθος που αυτή γεννά δε μοιάζει ακόμα ικανό σε έναν νέο κόσμο, λιγότερο παθητικό, κάπως να οδηγήσει. Κι ενώ είναι όλοι πρόθυμοι να διδαχθούν από των άλλων τα παθήματα, μα ωστόσο λίγοι είναι εκείνοι που τολμούν τα πάθη τους να μοιραστούνε. Κι ενώ συμβαίνουν όλα αυτά, έρχεται ο ήρωάς μας, ο υιός του ανθρώπου της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας μας, ο νεαρός ο Werther, που κάποιος Goethe, επίσης τότε νεαρός, για κάποιον λόγο επινόησε, να μας υπενθυμίσει ότι οι αρετές και οι αδυναμίες μας συνυπάρχουν τόσο παράδοξα αρμονικά για να δημιουργούμε και να καταστρέφουμε όλα αυτά που τις ανεπανάληπτες υπάρξεις μας ορίζουν. Γεννιόμαστε ελεύθεροι και ύστερα μεγαλώνουμε χαζεύοντας την ακριβή ελευθερία μας σκαρφαλωμένοι στα κάγκελα των φυσικών ή των κατασκευασμένων μας συμβάσεων. Γερνάμε και στο τέλος πεθαίνουμε ελεύθεροι, αφήνοντας στους άλλους για κληρονομιά ένα

γαμώτο για όλα όσα επιθυμήσαμε να κάνουμε, για τη ζωή που δεν προλάβουμε να ζήσουμε, εγκλωβισμένοι μέσα στην πλάνη της ελευθερίας βούλησης. Μέσα στην παρεξήγηση όλων των άλλων, των συντεταγμένων μας των ελευθεριών, που ο πολιτισμός μάς έχει εξασφαλίσει.

Ίσως να έχουμε ανάγκη από μια νέα «θύελλα και ορμή», όμοια με εκείνη που παρήγαγε ετούτο το σπαρακτικό σπουδαίο μυθιστόρημα, τον ήρωα αυτόν που ενέπνευσε ως σύμβολο μίαν ολόκληρη γενιά, ακόμα και τον ίδιο του τον πατριάρχη συγγραφέα. Ίσως να χρειαζόμαστε έναν καινούριο, πιο γενναίο, πιο αληθινό, πιο εξωστρεφή ρομαντισμό, για να ξεσπάσουν όλες οι επαναστάσεις, που τόσα χρόνια μες στα κεφάλια μας στριμώχνουμε. Ίσως να μην μας περισσεύει τελικά άλλη χαμένη άνοιξη.

*Η πρώτη μετάφραση του Goethe στα ελληνικά υπήρξε το θεατρικό «Ιφιγένεια εν Ταύροις» από τον σύγχρονό του Ιωάννη Σέργιο Παπαδόπουλο (κυκλοφορεί από το Ίδρυμα Ούρανη). Στη συνέχεια, κάθε Έλλην γερμανομαθής, συγγραφέας ή λόγιος, που σεβότανε τον εαυτό του, καταπιάστηκε με την μελέτη και την απόδοση των έργων του μεγάλου Γερμανού στη γλώσσα μας (Χατζόπουλος, Γρυπάρης, Προβελέγγιος κλπ), αφήνοντας μας αρκετές

ενδιαφέρουσες ή αμφιλεγόμενες μεταφράσεις. Από αυτές των τελευταίων χρόνων νομίζω πως ξεχωρίζουν το «Clanigo» από τον Γιώργο Δεπάστα (Εκδόσεις Νεφέλη), «Τα χρόνια της μαθητείας του Γουλιέλμου Μάιστερ» από την Τούλα Σιετή (Εκδόσεις Κανάκη) και «Η θεωρία των χρωμάτων» από τη Μάρθα-Ελλη Χριστοφόγλου (Εκδόσεις Printa). Αν τώρα ψάχνετε μια καλή -και προσιτή- μετάφραση του θυρλικού και πολύπαθου «Φάουστ» ή θα επιλέξετε τη συνήθως προτεινόμενη του Πέτρου Μάρκαρη (στη δίγλωσση έκδοση του Γαβριηλίδη) ή θα καταφύγετε στον ίδιο τον Μεφιστοφελή, που με αντάλλαγμα την ψυχή κάποιου αθηναίου εκδότη σίγουρα θα μπορούσε να σας βοηθήσει.

*Η κυρία Νικολούδη, που για την εξαιρετική δουλειά της πάνω στο Βέρθερο βραβεύτηκε από την Ελληνική Εταιρεία Μεταφραστών Λογοτεχνίας και το Ινστιτούτο Γκαίτε, έχει επίσης μεταφράσει για λογαριασμό των Εκδόσεων Άγρα το θεατρικό του Goethe «Τορκουάτο Τάσσο» και το «Ελεγείες, ύμνοι και άλλα ποιήματα» του Friedrich του Hölderlin. Όπως επίσης και τα «Δοκίμια» του σπουδαίου Γερμανού κριτικού Peter Szondi (Βιβλιοπωλείο της Εστίας) και τη συλλογή «Από κατώφλι σε κατώφλι» του αγαπημένου γερμανόφωνου ποιητή Paul Celan (Εκδόσεις Δελφίνι).

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν ξέρουν να μετράνε:

«Νεκρές ψυχές», του Николай Васильевич Гоголь (Νικολάι Γκόγκολ), Ζαχαρόπουλος 1993 (μετάφραση Ανδρέας Σαραντόπουλος). Την εβδομάδα αυτή, ανάμεσα στις δυο εκλογικές αναμετρήσεις, είπα να ξεφύγω λίγο από τα καθ' ημάς και να ασχοληθώ με την πιο θερμή, ετούτη τη στιγμή, γειτονιά της γηραιάς ηπείρου. Μπορεί η χερσόνησος της Κριμαίας να αποτελεί μήλον της έριδας ανάμεσα σε Κίεβο και Μόσχα, όμως από τότε που Ρώσοι και Ουκρανοί επέλεξαν να ακολουθήσουν ως έθνη ανεξάρτητες πορείες, άλλη είναι η μόνιμη αφορμή καυγά και παρεξήγησης: ο Νικολάι ο Γκόγκολ. Γεννημένος στα εδάφη της σημερινής Ουκρανίας, αλλά καθιερωμένος λογοτεχνικά ως «Ρώσος κλασικός», ο συγγραφέας της «Μύτης» και του «Επιθεωρητή» διεκδικείται ως πρόγονος πεισματικά από αμφότερους τους πρώην συγκατοίκους. Κάτι που ασφαλώς θα έκανε, φαντάζομαι, τον ίδιο να ξεραθεί στα γέλια, αν λάβουμε υπόψη πως η ανελέητή του σάτιρα είχε πάντα ως στόχο τόσο την μυωπία της εξουσίας και την μικροπρέπεια των φορέων της όσο και την τυραννία της ηλιθιότητας του κόσμου. Καρπός των οποίων δεν μπορεί παρά να είναι η διεκδίκηση ως

προϊόντος εθνικού ενός πνεύματος παγκόσμιας και πανανθρώπινης εμβέλειας.

Στις «Νεκρές ψυχές», το πιο πολιτικό από τα έργα του, ο Γκόγκολ τα βάζει με θεσμούς σήμερα φαινομενικά ξεπερασμένους, όπως η δουλοπαροικία και η γραφειοκρατία της αυτοκρατορίας των τσάρων. Ωστόσο, στην εποχή της σαρωτικής αναθεώρησης των αναφαίρετων αξιών και των κεκτημένων δικαιωμάτων, όπου οι κρατικοί μηχανισμοί αναδεικνύονται σε απεχθές πραιτόριο του συστήματος, το μυθιστόρημα αυτό καθίσταται δυστυχώς πιο επίκαιρο από ποτέ. Μπορεί οι ψυχές των νεκρών να μην απειλούνται πια από κανέναν επιτήδαιο γαιοκτήμονα, αλλά οι σύγχρονοι αφέντες Τσιτσικώφ είναι ικανοί και πρόθυμοι να συνεχίσουν να προσθέτουν και να αφαιρούν τις δικές μας τις ζωντανές ψυχές, προκειμένου να συνεχίσουν να πολλαπλασιάζουν τα κέρδη τους και εμάς να διαιρούνε.

*Οι «Νεκρές ψυχές», εκτός από τη μετάφραση του Ανδρέα Σαραντόπουλου, έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά και από τις Εκδόσεις Πέλλα, μεταφρασμένες από το Α.Π. Ελευθερόπουλο και με τον τίτλο «Πεθαμένες ψυχές» από τις Εκδόσεις Γράμματα και τον Δ.Ο.Λ., μεταφρασμένες από

κοινού από τον Σπύρο Σκιαδαρέση και τη Ρένα Χατχούτ.

*Ο Ανδρέας Σαραντόπουλος, που μαζί με τον Άρη Αλεξάνδρου έχουν μεταφέρει στη γλώσσα μας όλα σχεδόν τα αριστουργήματα της ρωσικής λογοτεχνίας, έχει μεταφράσει επίσης για λογαριασμό των εκδόσεων Σ.Ι. Ζαχαρόπουλου και την ηρωική νουβέλα του Γκόγκολ «Τάρας Μπούλμπα».

*Από τις πιο πρόσφατες ελληνικές γκογκόλιες μεταφράσεις θεωρώ πως ξεχωρίζουν τα θεατρικά του «Παντρολογήματα» από τον Ερρίκο Μπελιέ (Εκδόσεις Ηριδανός) και «Οι παίκτες» από Ευγενία Κριτσέφσκαγια (Εκδόσεις Νεφέλη), η συλλογή διηγημάτων «Ο μαγικός κύκλος» από την Κίρα Σίνου (Εκδόσεις Καστανιώτη) και η κοινή έκδοση του «Παλτού» και του «Ημερολογίου ενός τρελού» από τον Γιώργο Τσακνιά (Εκδόσεις Πατάκη).

Ένα βιβλίο για αυτούς που συνεχίζουν να μετράνε:

«Το μηδέν και το άπειρο», του Artúr Köszler, Νησίδες 2003 (μετάφραση Βασίλης Τομανάς). Το βιβλίο αυτό, ίσως η αρτιότερη μυθοπλαστική μεταγραφή ιστορικών γεγονότων, παραμένει, εβδομηντατόσα χρόνια μετά τη συγγραφή του, ίσως το πιο φορτισμένο ιδεολογικά αφήγημα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Ομοίως με το «1984» του Orwell, το θέμα του ξεπερνά κατά πολύ την υπόθεσή του και οι αδυσώπητες μοιραίες αντιφάσεις της εποχής που το γεννήσανε δεν λειτουργούν πια παρά ως υποσημειώσεις στο περιθώριο της πλοκής του. Σήμερα η ανάγνωση αυτού του κειμένου-ορόσημου απλώς και μόνο ως σπουδή στην αποτυχία ενός πολιτικού συστήματος περιορίζει στο ελάχιστο το μέγεθος της κριτικής διάστασης που ενδεχομένως και άθελά του ο συγγραφέας του μας έχει επιφυλάξει.

«Η Ιστορία μας έχει διδάξει ότι συχνά τα ψεύδη την εξυπηρετούν καλύτερα από την αλήθεια.» Ο πρωταγωνιστής του έργου, Nicholas Rubashov, πρώτα ήρωας της σοσιαλιστικής εποποιίας και στη συνέχεια θύμα των σταλινικών διωγμών, ενώ διασχίζει την απόσταση ανάμεσα στους τοίχους του κελιού του, έρχεται αντιμέτωπος με το μυστήριο της

ίδιας της Ιστορίας και με την ολέθρια για τους μάρτυρές της μυστικιστική της διάσταση. Δεσμώτης των αγώνων και των αγωνιών ενός ολόκληρου αιώνα, δεν φέρει απλώς το παράλογο πάθος να βρίσκεται υπόλογος για εγκλήματα που ούτε καν σκέφτηκε ποτέ να διαπράξει, αλλά ανακρίνεται, βασανίζεται και τελικά ομολογεί την συμμετοχή του στη μεγαλύτερη συνομωσία που θα μπορούσε ποτέ να καταστρώσει το ανθρώπινο είδος: Αυτήν της αιώνιας πάλης για έναν καλύτερο κόσμο.

Και όσο και αν αυτός ο κόσμος αποδεικνύεται ψεύτικος, τόσο η πάλη για την αλλαγή του αναδεικνύεται ως η μόνη αληθινή. Το μόνο που μένει, σε αυτό το ιστορικό μη-τέλος, είναι να καταδειχθεί η διαφορά ανάμεσα στο ψέμα των μέσων και την αλήθεια του σκοπού. Ή μήπως το αντίστροφο; «Μέχρι να φτάσουμε εκεί, η πολιτική θα παραμένει αιματοβαμμένος ερασιτεχνισμός, σκέτη δεισιδαιμονία και μαύρη μαγεία...»

*Ο πρωτότυπος τίτλος του διασημότερου έργου του Köszler είναι «Darkness at Noon» (ο Ούγγρος Köszler, μετά την εγκατάσταση του στο Λονδίνο το 1940, έγραφε αποκλειστικά στα αγγλικά). Ο ελληνικός τίτλος οφείλεται στον Αλέξανδρο Κοτζιά

που το πρωτομετέφρασε για λογαριασμό των Εκδόσεων Γαλαξίας το 1965.

*Το «Μηδέν και το Άπειρο» κυκλοφόρησε επίσης το 1974 από τις Εκδόσεις Κάκτος σε μετάφραση Βασίλη Καζαντζή. Από τον ίδιο εκδοτικό και σε μετάφραση Αλέξανδρου Κοτζιά κυκλοφόρησε το 2010 και η συλλογή δοκιμίων του Köszler «Ο κομισάριος και ο Γιόγκι».

*Τα περισσότερα, αλλά και τα λιγότερο γνωστά, βιβλία του Köszler κυκλοφορούν στα ελληνικά από τις Εκδόσεις Χατζηνικολή. Από αυτά θα μπορούσα ίσως να ξεχωρίσω, για λόγους που δεν είναι της παρούσης, τις «Ρίζες της σύμπτωσης» σε μετάφραση της ίδιας της Ιωάννας της Χατζηνικολή.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ψάχνουν για προφάσεις:

«Ο πόλεμος του ποδοσφαίρου», του Ryszard Karusiński, Μεταίχμιο 2002 (μετάφραση Ζώγια Μαυροειδή). Όσο κι αν ξεγελάει ο τίτλος του, το βιβλίο αυτό ελάχιστη σχέση έχει με τη μπάλα ή μάλλον η μπάλα εδώ δεν αποτελεί παρά μονάχα μία πρόφαση. Πρόφαση για τον συγγραφέα του, τον επιφανέστερο ταξιδιωτικό ρεπόρτερ του 20^{ου} αιώνα, για να κάνει μια αριστοτεχνική μελέτη και χαρτογράφηση των πολιτικών και κοινωνικών παθών του πλανήτη. Πρόφαση για τις διεφθαρμένες κυβερνήσεις δυο λατινοαμερικάνικων κρατών για να στήσουν έναν από τους πιο αδικαιολόγητους πολέμους της Ιστορίας. Και πρόφαση για τον συντάκτη αυτής της στήλης τελικά για να συνδέσει τον δισταγμό του να παρακολουθήσει το Μουντιάλ που μόλις έχει ξεκινήσει με τα πιο φιλόδοξα περιπλανητικά του απωθημένα.

«Ο ανταποκριτής πρέπει να σκέφτεται. Απαιτείται επίσης ψυχική δύναμη και σωματική αντοχή. Διότι τι να την κάνει ο ανταποκριτής μας τη σκέψη άμα τον καταλάβει για μήνες η παραλυτική μελαγχολία και δε γράψει ούτε μια λέξη σε μια περίοδο που συμβαίνουν άκρως σημαντικά γεγονότα; Δεν μπορεί

επίσης να γίνει ανταποκριτής όποιος φοβάται τη μύγα τσε τσε, τη μαύρη κόμπρα, τους ελέφαντες, τους ανθρωποφάγους, να πίνει νερό από ποτάμια και ρυάκια και να τρώει τούρτα από ψημένα μυρμήγκια, όποιος τρέμει στην ιδέα της αμοιβάδας και των αφροδίσιων νοσημάτων, ότι θα τον ληστέψουν και θα τον δείρουν...»

Ο Καρυσίński εκτός από γενναίος άνθρωπος απέδειξε με τα βιβλία πως υπήρξε και ένας πραγματικά θαρραλέος συγγραφέας. Με το σπαρακτικό ανθρωποκεντρικό ρεπορτάζ του και την ακαταμάχητή του πρόζα, που δίνει στην τεκμηρίωσή του αδιανόητες λογοτεχνικές διαστάσεις, απέδειξε ότι η συγκλονιστικότερες ιστορίες δεν είναι αυτές που περιμένουν σε κάποιο παράλληλο μεταφυσικό σύμπαν μέχρι να γραφτούν, αλλά εκείνες που ανυπομονούμε να συμβούν σε ανθρώπους που ξέρουν καλά πώς να μας τις διηγηθούν. Αυτή είναι ίσως και η υψηλότερη αποστολή ενός συγγραφέα, με όποιο είδος της γραφής κι αν καταπιάνεται: Να λειτουργεί ως «ανταποκριτής» και να ανταποκρίνεται διαρκώς στο κάλεσμα της φωνής και της συνείδησης ολόκληρου του κόσμου. Κάτι που δεν θα μπορούσε ποτέ να καταφέρει «...όποιος μαζεύει λεφτά για να χτίσει στη χώρα του ένα σπιτάκι και δεν μπορεί να κοιμηθεί σε αφρικάνικη

καλύβα. Καθώς και όποιος περιφρονεί τους ανθρώπους για τους οποίους γράφει.»

*Οι Εκδόσεις Μεταίχμιο έχουν εκδώσει στα ελληνικά αρκετά από τα βιβλία του Καρυσίński, ενώ πριν λίγα χρόνια επανακυκλοφόρησαν τον «Πόλεμο του ποδοσφαίρου» μαζί με το «Έβενος, το χρώμα της Αφρικής» και τα «Ταξίδια με τον Ηρόδοτο» εν είδει τριλογίας (όλα σε μετάφραση της Ζώγιας Μαυροειδή). Από τους υπόλοιπους τίτλους ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η «Αυτοπροσωπογραφία ενός ρεπόρτερ» (σε μετάφραση Αλεξάνδρας Ιωαννίδου).

Ένα βιβλίο για αυτούς που ονειρεύονται σε στίχους:

«Υπέροχοι απόκληροι», του Leonard Cohen, Κέδρος 2012 (μετάφραση Αλέξης Καλοφωλιάς). «Η άνοιξη φτάνει στο Κεμπέκ από τα δυτικά. Το θερμό Ιαπωνικό Ρεύμα φέρνει την αλλαγή της εποχής στη δυτική ακτή του Καναδά. Διασχίζει τα λιβάδια καβάλα στην πνοή του Σινούκ, ξυπνώντας το σάρι και τις αρκούδες που κοιμούνται στις σπηλιές τους. Πνέει πάνω από το Οντάριο σαν όνειρο νομοθέτη και τρυπώνει μέσα στο Κεμπέκ, μέσα στα χωριά μας, γλιστρώντας ανάμεσα στις σημύδες.» Μπορεί στην Ελλάδα να καθυστερήσαμε πολύ να γνωρίσουμε το λογοτεχνικό σκέλος του διάσημου Καναδού τραγουδοποιού, ωστόσο η ανεπανάληπτη ποιητική του μας ήταν ήδη γνώριμη μέσα από τους στίχους του. Ο Cohen, αναγνωρισμένος ποιητής στη χώρα του, ήδη από την δεκαετία του '60, πριν καν στραφεί ακόμα στη μουσική και τη δισκογραφία, κυκλοφόρησε το 1967 το «Beautiful Losers», γνωρίζοντας την παγκόσμια πλέον καταξίωση και ως πεζογράφος και σχηματίζοντας τον δικό του αστερισμό στο μεταμοντερνιστικό στερέωμα.

Οι «Υπέροχοι Απόκληροι» είναι ένα παράφορο μυθιστόρημα συγκρούσεων: Η πίστη και η αποστολή

ενάντια στην τύχη και την ματαιότητα, η Ιστορία και η παράδοση κόντρα στους μύθους και στην παραισθητική αντίληψη του χρόνου, η πρωταγωνίστρια δεκαετία του πιο αλαζονικού αιώνα και το περιθώριο των ταπεινών ηρώων της. Ένα μεθυστικό, βλάσφημο και ιερό ταυτόχρονα, βιβλίο αφιερωμένο στους ανθρώπους που δεν αντέχουν να περιμένουν πότε θα τους αποκληρώσει ο Παράδεισος και τον αποποιούνται υπέροχα μονάχοι τους. «Στο Μόντρεαλ η άνοιξη μοιάζει με νεκροψία. Όλοι θέλουν να δουν τι υπάρχει στο εσωτερικό των παγωμένων μαμούθ. Τα κορίτσια ξηλώνουν τα μανίκια τους και η σάρκα τους ξεπροβάλει γλυκιά και λευκή, σαν το τρυφερό ξύλο κάτω από τον πράσινο φλοιό των δέντρων. Από τους δρόμους ένα σεξουαλικό μανιφέστο υψώνεται σαν λάστιχο που φουσκώνει: Άλλη μια φορά ο χειμώνας δεν μας σκότωσε!»

Εσείς, που εξερευνάτε των ονείρων σας τη μυστική στιχοπλοκή, μην ξαφνιαστείτε αν δείτε να σας οδηγεί η ανάγνωση αυτού, του πιο ωραίου «τραγουδιού» του φίλου μας του Leonard, σε άλλα απροσδόκητα ρεφραίν ανείπωτα.

*Το πρώτο βιβλίο του Cohen που κυκλοφόρησε στα ελληνικά ήταν το μυθιστόρημα «Το αγαπημένο παιχνίδι» το 2005 από τις Εκδόσεις Μελάني, σε

μετάφραση Χίλντας Παπαδημητρίου. Ακολούθησαν οι ποιητικές συλλογές «Το βιβλίο του πόθου» και «Η μουσική του ξένου» από τις Εκδόσεις Ιανός (η πρώτη με πρωτότυπη εικονογράφηση του ιδίου του συγγραφέα), μεταφρασμένες από την Ιωάννα Αβραμίδου και τη Λίνα Νικολακοπούλου αντίστοιχα. Τέλος πρόσφατα οι Εκδόσεις Περισπωμένη εξέδωσαν το ομορφότερο ίσως ποιητικό του κείμενο, «Το βιβλίο του ελέους», σε μετάφραση Διονύση Μαρσέλλου.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ζούνε σε νησιά:

«Κείμενα από την Ιαπωνία», του Λευκάδιου Χερν (小泉八雲), Ίνδικτος 1997 (μετάφραση Σωτήρη Χαλικιά). Η παράδοση περίπτωση του «εθνικού ποιητή» της Ιαπωνίας μπορεί ενδεχομένως να ερμηνευτεί αν διαβαστεί ως μια καθαρά νησιώτικη ιστορία. Η μητέρα του από τα Κύθηρα, ο πατέρας του από την Ιρλανδία, γεννημένος στη Λευκάδα και προορισμένος να συνδεθεί όσο κανένας άλλος ευρωπαίος λογοτέχνης με τα νησιά της Χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου, ο Χερν υπήρξε ταυτόχρονα ο ήρωας και ο δημιουργός μιας συναρπαστικής συγγραφικής Οδύσσειας.

«Έχω μέσα μου ψυχές που θέλουν να πετάξουν στον αέρα, ψυχές που θέλουν να κολυμπήσουν στο νερό, ψυχές που θέλουν να ζήσουν στα δάση ή στις κορυφές των βουνών. Έχω μέσα μου ψυχές που ποθούν το βουητό των μεγάλων πόλεων, ψυχές που ποθούν να κατοικήσουν στην τροπική απομόνωση, ψυχές επίσης, σε διάφορα στάδια γυμνής αγριότητας, ψυχές που επιζητούν την ελευθερία του νομάδα χωρίς την καταβολή οποιουδήποτε φόρου υποτελείας, ψυχές συντηρητικές, λεπτές, πιστές στην αυτοκρατορική και φεουδαρχική παράδοση, ψυχές – νιχιλιστές που τους αξίζει να σταλούν στη

Σιβηρία, άγρυπνες ψυχές που μισούν την απραξία, ερμητικές ψυχές σε τέτοια πνευματική απομόνωση, που μόνο όταν περάσουν χρόνια τις νιώθω να κινούνται μέσα μου, ψυχές που πιστεύουν σε φετίχ, πολυθειστικές ψυχές, ψυχές που κηρύσσουν το Ισλάμ, μεσαιωνικές ψυχές που αναπολούν τον τρυφερό μοναστηριακό ίσκιο, το λιβάνι, τη φλόγα των κεριών, το τρομερό ύψος της γοτθικής λαμπρότητας. Είμαι γενεά των γενεών, αιώνας των αιώνων! Ίσως, αφού στο μεταξύ καώ επί τρισεκατομμύρια χρόνια στις διαφορετικές δυναστείες ήλιων, να μπορέσω μια μέρα τα καλύτερα κομμάτια μου να σμίξω πάλι.»

Η ανθολογία «Κείμενα από την Ιαπωνία», που περιλαμβάνει τόσο μυθοπλαστικά όσο και δοκιμιακά αποσπάσματα από το έργο του Χερν, αποτελεί υπόδειγμα δημιουργίας και σπουδής για έναν άνθρωπο που επέλεξε, όχι απλώς να μελετήσει και να γράψει για έναν μακρινό κι εξωτικό πολιτισμό, αλλά να γίνει ένα με αυτόν και εν τέλει μέσα από την ανεπανάληπτή του ιδιαιτερότητα να συνομιλήσει με την ψυχή ολόκληρου του κόσμου.

Όσοι μπορέσετε να φύγετε για αλλού, μα και όσοι μείνετε αταξίδευτοι αυτό το καλοκαίρι, φροντίστε να χωρέσετε βιβλία μες στις αποσκευές σας. Και αν ο κόσμος σήμερα έχει γεμίσει από νησιά και θάλασσες

περίκλειστες, οι χάρτινες αυτές σχεδίες παραμένουν το πιο αξιόπλοο μέσο για να επικοινωνούν οι ακτές μας μεταξύ τους.

*Οι Εκδόσεις Ίνδικτος εξέδωσαν το 1999 και μια δεύτερη ανθολογία με κείμενα του Λευκάδιου Χερν, το «Εντός του κύκλου των ψυχών», επίσης σε μετάφραση Σωτήρη Χαλικιά. Άλλα βιβλία του που έχουν κυκλοφορήσει στα Ελληνικά είναι οι «Ιαπωνικοί θρύλοι», από τις Εκδόσεις Ι. Σιδέρη σε μετάφραση Μαριάννας Νικητοπούλου, η «Χώρα των χρυσανθέμων», από τις Εκδόσεις Κέδρος σε μετάφραση Γιώργου Καλαμαντή, και το «Αγόρι που ζωγράφιζε γάτες και άλλες ιστορίες» από το Βιβλιοπωλείο της Εστίας σε μετάφραση Δώρας Βουκελάτου.

Ένα βιβλίο για αυτούς που επιστρέφουν:

«Από το στόμα της παλιάς Remington», του Γιάννη Πάνου, Καστανιώτης 1998. Και όσο κρατάει ακόμα ο μύθος ετούτου του καλοκαιριού, ας αφήσουμε τα μυθικά παράγωγά του να μας συνοδεύσουν ομαλά ως το φθινόπωρο κι ας ξεκινήσουμε επιστρέφοντας σε ένα βιβλίο-μύθο. Το 1981 ένας σχεδόν άγνωστος συγγραφέας από την Τρίπολη εκδίδει στη Θεσσαλονίκη ένα μυθιστόρημα με έναν τίτλο εξωφρενικά παράδοξο, το οποίο θα επηρεάσει όσο ελάχιστα την πεζογραφία των επόμενων δεκαετιών και θα αποτελεί στο εξής σημείο αναφοράς για τη λογοτεχνική πρωτοπορία μας. Ο Πάνου, εξιστορώντας αντιστικτικά την περιπέτεια ενός έρωτα, την Ιστορία της χώρας και ένα σωρό άλλους μύθους παράλληλους και τέμνοντες, κατάφερε να συνθέσει ένα βιβλίο τόσο πολύπλευρο, που δεν ξέρεις πραγματικά από πού να πιάσεις την αφήγηση, και τόσο σαγηνευτικό που να μην θέλεις, χαμένος μέσα στους δαιδάλους της, ποτέ να την αφήσεις.

«Ο έρωτας είναι ο πρώτος λόγος του Θεού, η πρώτη σκέψη που σπίθισε στο νου του. Όταν είπε "Γεννηθήτω το φως", γεννήθηκε ο έρωτας. Και καθετί που πλαστούργησε από κείνη τη στιγμή ήταν ανέκφραστα καλό, και τίποτα δεν ήταν που να 'θελε

ν' αλλάξει. Και ο έρωτας έγινε βρύση και πηγή του παντός και κυρίαρχος των πάντων. Όμως όλοι οι δρόμοι του είναι πλημμυρισμένοι σε άνθη και αίμα. "Αύριο φεύγεις. Θέλω να με δαγκώσεις δυνατά στο στήθος, να πονέσω, να μείνει σημάδι να μου θυμίζει τον άντρα του πόθου μου". Είναι περασμένα μεσάνυχτα και η συγκοινωνία με το τραμ σταμάτησε. Βρήκαμε ένα ταξί και γυρίσαμε στο Κάιρο. Την άλλη μέρα με ξεπροβόδισε στο σταθμό. Την κοιτούσα από το παράθυρο του βαγονιού μου έτσι που στεκόταν λεπτή και ακίνητη, ανέκφραστη. Χαμογέλασα προσπαθώντας κάτι να κάνω. Τη στιγμή που το τρένο ξεδίπλωνε αργά μισή στροφή από τους τροχούς του, με ένα απότομο τίναγμα των χεριών έσπασε τα κουμπιά της μπλούζας της αποκαλύπτοντας ένα μεγάλο σημάδι πάνω στο στήθος. Πρόλαβα στον αέρα τις λαίμαργες αράπικες ματιές για το λευκό αναπάντεχο, καθώς το τρένο μ' έσερνε στην Αλεξάνδρεια.»

Οι εντυπωσιακές εναλλαγές των ντοκουμέντων με την μυθοπλασία, οι πολυφωνικές αναφορές σε όλο το μήκος και το πλάτος της γλώσσας και της γραμματείας μας, οι αλληπάλληλοι εγκιβωτισμοί των ιστοριών, η ανασύνθεση των εποχών και η δυναμική των χαρακτήρων δημιουργούν ένα έργο τόσο πλήρες που παίρνει διαστάσεις σχεδόν κοσμογονικές. Γιατί στην πραγματικότητα αυτό που ο Γιάννης Πάνου

κατασκεύασε με το μοναδικό του αριστούργημα είναι, αν όχι ένας κόσμος, τουλάχιστον μια χώρα ολόκληρη, αυτάρκης και αυτεξούσια, στην Ιστορία και στην επικράτεια της οποίας ο αναγνώστης θα μπορεί πάντα να επιστρέφει.

*Το «Από το στόμα της παλιάς Remington κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1981 από τις Εκδόσεις Τρίλοφος. Οι Εκδόσεις Καστανιώτη εξέδωσαν το 1998 και το δεύτερο μυθιστόρημα του Γιάννη Πάνου, «Ιστορία των Μεταμορφώσεων», ενώ το 2006 κυκλοφόρησαν το συλλογικό «25 χρόνια μετά, Γιάννης Πάνου ...από το στόμα της παλιάς Remington...», όπου οι Κώστας Βούλγαρης, Θωμάς Σκάσσης, Μισέλ Φάις και Τάσος Χατζητάσης αποτίουν συγγραφικό φόρο τιμής στο βιβλίο που άλλαξε την ιστορία της ελληνικής πεζογραφίας.

Ένα βιβλίο για άντρες:

«Καλημέρα, μεσάνυχτα», της Jean Rhys, Μελάνι 2006 (μετάφραση Αργυρώ Μαντόγλου). Τι είναι η «γυναικεία λογοτεχνία»; Υφίσταται ως είδος, καταρχάς, ή πρόκειται για έναν γενικό αφορισμό και τίποτα άλλο; Αρκεί μια γυναίκα συγγραφέας, μια αφηγήτρια ή έστω μια ηρωίδα για να καταταχτεί ένα μυθιστόρημα σε μια κατηγορία όπου πολλοί αρέσκονται να στοιβάζουν συνήθως τα εκάστοτε λογοτεχνικά υποπροϊόντα; Πόσο ροζ, αλήθεια, πρέπει να ξοδευτεί για να μπορέσει ένα βιβλίο να μην στιγματιστεί για πάντα από το εμπορικό και συνήθως αποπροσανατολιστικό του αμπαλάρισμα; Μια σύντομη ματιά πάνω στο πιο αποτυχημένο από τα βιβλία της Jean Rhys ίσως να φτάνει για να δοθούν κάποιες στοιχειώδεις απαντήσεις.

Η υποέμισσα συγγραφέας από τον Άγιο Δομήνικο, που έσκασε στην Ευρώπη για να ταράξει στην δεκαετία του '20 την λογοτεχνία της, τόλμησε, αφού απόλαυσε τους ύμνους των κριτικών για τα πρωτοποριακά δείγματα γραφής των πρώτων έργων της, να γράψει έναν σπαρακτικό εσωτερικό μονόλογο, από αυτούς που σε οποιονδήποτε άνδρα συγγραφέα, εκείνης της εποχής τουλάχιστον, θα είχε το κοινό εύκολα συγχωρέσει. Με ηρωίδα, όμως, μια

απείθαρχη περιθωριακή αλκοολική, που για το μόνο πράγμα που ενδιαφέρεται είναι να ζήσει για ακόμα μια φορά το αγαπημένο της Παρίσι και την γλυκόπικρη επίγευση της νιότης της, που λαχταρά τόσο πολύ να είναι, να παραμείνει διαφορετική από τον κόσμο αυτόν μες στον οποίον βρίσκεται τόσο εγκλωβισμένη, όχι, ο δρόμος ούτε με άνθη μα ούτε και με κρασοπότηρα δεν γίνεται να είναι δυστυχώς στρωμένος.

Η συνταγή της Rhys δεν απέχει πολύ από εκείνη των εμπορικών αναγνωσμάτων που σήμερα οι περισσότεροι συλλήβδην απορρίπτουν: ατίθασες ψυχές, μοιραίοι έρωτες, πάθη αυτοκτονικά, αναπτυγμένα μέσα σε σαγηνευτικά τοπία, και διαρκείς καταβυθίσεις μέσα σε ένα αμφιλεγόμενο αναμνησιακό υλικό, που τελικά ευθύνεται περίπου για τα πάντα. Ωστόσο, ο θρίαμβος αυτού του τόσο παραγνωρισμένου σπουδαίου μυθιστορήματος έγκειται ακριβώς στο ότι παρότι μοιάζει με ανάγνωσμα φτηνό και επιφανειακό, η αφηγηματική μαγκιά της δημιουργού του τού δίνει διαστάσεις πραγματικά απρόβλεπτες, που κάνουν την Sasha Jensen -έναν από τους πιο ολοκληρωμένους γυναικείους χαρακτήρες στην ιστορία της λογοτεχνίας γενικά- να επικοινωνεί και να μιλά ακόμα και μέσα στο μυαλό του πιο, ας πούμε, άντρα αναγνώστη.

*Οι Εκδόσεις Μελάνι, εκτός από το «Καλημέρα, μεσάνυχτα» έχουν κυκλοφορήσει και άλλα δύο βιβλία της Jean Rhys, την «Πλατιά θάλασσα των Σαργασσών», που είναι και το πιο αναγνωρισμένο της, επίσης σε μετάφραση της κυρίας Μαντόγλου, και το πρώτο της μυθιστόρημα, «Κουαρτέτο», σε μετάφραση Έφης Φρυδά. Πριν από αυτά, η Rhys είχε συστηθεί, στη δεκαετία του '80, στο ελληνικό κοινό με τις μεταφράσεις των βιβλίων «Αφότου έφυγε από τον κύριο Μακένζυ» και «Ταξίδι στο σκοτάδι», τα οποία κυκλοφόρησαν από τις Εκδόσεις Χατζηνικολή και Αστάρτη αντίστοιχα.

Ένα βιβλίο για αυτούς που τα θέλουν όλα:

«Άβυσσος», της Carmen Laforet, Πατάκης 2007 (μετάφραση Χριστίνα Θεοδωροπούλου). Όσο εμβληματική μορφή είναι για την ισπανόφωνη λογοτεχνία η βαρκελωνέζα Carmen Laforet, τόσο το πρώτο και σπουδαιότερό της έργο -«Nada» στο πρωτότυπο, δηλαδή «Τίποτα»- είναι και το μυθιστόρημα που έχει επηρεάσει περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο της εποχής του τις μετέπειτα γενιές συγγραφέων αλλά και γενικότερα την σύγχρονη πνευματική δημιουργία της Ιβηρικής. Μάλιστα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που -εκ των υστέρων φυσικά- του αναγνωρίζουν επιρροές και αναφορές στο κίνημα «La Movida», που ανέδειξε την μεταπολιτευτική καλλιτεχνική –κυρίως την κινηματογραφική και εικαστική- παραγωγή των ισπανικών «χωρών» σε παγκόσμια πρωτοπορία.

Η «Άβυσσος», σε πρώτη ανάγνωση, θυμίζει μάλλον μια κοινότυπη ιστορία ενηλικίωσης, τόσο της ηρωίδας του όσο και της ίδιας της συγγραφέως – η Laforet, όταν το έγραψε ήταν μόλις είκοσι χρονών. Όμως στην πραγματικότητα είναι κάτι πολύ περισσότερο από αυτό, αφού εδώ έχουμε να κάνουμε με ένα έργο επαναστατικό, το οποίο βγήκε μέσα από τα σπλάχνα της πιο καθυστερημένης και

συντηρητικής κοινωνίας της δυτικής, τουλάχιστον, Ευρώπης για να αναδειχθεί σε ένα προκλητικό μανιφέστο υπεράσπισης της λαχτάρας για ζωή, έρωτα και ελευθερία, αλλά και της παράνοιας που αυτή η παμφάγος τάση επιφυλάσσει.

Από ολόκληρο το βιβλίο θα ξεχώριζα τη σκηνή της σχεδόν υπνοβατικής απόδρασης της νεαρής Αντρέα στους δρόμους της νυχτερινής Βαρκελώνης, που από μόνη της είναι ικανή να στοιχειώσσει τα όνειρα κάθε ανήσυχου αναγνώστη. «Η οδός Λαγιατάνα, πλατιά, μεγάλη και καινούρια, διέσχιζε την καρδιά της παλιάς πόλης. Τότε κατάλαβα τι επιθυμούσα: ήθελα να δω τον καθεδρικό ναό τυλιγμένο στη γοητεία και στο μυστήριο της νύχτας. Δίχως να το ξανασκεφτώ, όρμησα μες στη σκοτεινιά των δρομίσκων που τον περιστοιχίζουν. Τίποτα δεν μπορούσε να κατασιγάσει και να θαμπώσει τη φαντασία μου όσο εκείνη η γοτθική πόλη καθώς ναυαγούσε ανάμεσα στα υγρά σπίτια χτισμένα χωρίς στιλ με τα γέρικα πελεκητά λιθάρια τους, που όμως είχαν αποκτήσει μια ιδιαίτερη πατίνα με τα χρόνια, θαρρείς και είχαν μολυνθεί με ομορφιά. Το κρύο μού φάνηκε πιο έντονο στους στριφτούς δρόμους. Και το στερέωμα μεταμορφωνόταν σε στιλπνές λουρίδες ανάμεσα στις σχεδόν κολλητές ταράτσες. Υπήρχε μια μοναξιά εντυπωσιακή, θαρρείς και όλοι οι κάτοικοι της πόλης

είχαν πεθάνει. Στις πόρτες παλλόταν κάποιος στεναγμός του ανέμου. Τίποτα άλλο.»

*Η «Άβυσσος» είναι το μοναδικό βιβλίο της Laforet που έχει μεταφραστεί στη γλώσσα μας. Εξάλλου τα μετέπειτα, πιο ώριμα έργα της δεν κατόρθωσαν με τίποτα να ξεπεράσουν σε αξία και απήχηση το «πρωτόλειό» της. Εξαιτίας της, άλλωστε, υπάρχει στα ισπανικά, για τα αντίστοιχα συγγραφικά φαινόμενα, η έκφραση «después de Nada, nada» (μετά την «Άβυσσο», όπως αποδόθηκε ο τίτλος στα ελληνικά, τίποτα). Εντυπωσιακό, πάντως, είναι το βιογραφικό της μεταφράστριάς του, κυρίας Θεοδωροπούλου, η οποία έχει δουλέψει για λογαριασμό διάφορων εκδοτικών οίκων πάνω σε έργα πολλών καστιλιάνων, καταλανών και βάσκων λογοτεχνών, αλλά και λατίνων, όπως ο Mario Vargas Llosa, ο οποίος και προλογίζει την «Άβυσσο» στην ελληνική της έκδοση.

Κατά το πρώτο έτος φοίτησής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημιουργική Γραφή» στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας έκανα πολλές εργασίες, κάποιες από τις οποίες χρησιμοποίησα ως υλικό σε προηγούμενα βιβλία των Dreamtigers και κυρίως στο «Για αύριο» (Ιούνιος 2014).

Τον Ιανουάριο του 2012, στο μάθημα της «Ιστορίας Ευρωπαϊκής και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», η διδάσκουσα, κυρία Νικολαΐδου, μας ζήτησε να γράψουμε ένα «κριτικό σημείωμα» για κάποιο κλασικό λογοτεχνικό κείμενο. Τότε έκανα το λάθος να παρασυρθώ για ακόμα μια φορά από τις αναγνωστικές μου εμμονές και να επιλέξω από το σύνολο της «κλασικής λογοτεχνίας» που είχα ήδη διαβάσει το βιβλίο που με είχε ταλαιπωρήσει όσο κανένα άλλο τόσο διαβάζοντάς το όσο και αναβιώνοντάς το, κατά κάποιον τρόπο, σε κάποιες

από τις προηγούμενες φάσεις της συναρπαστικά αδιάφορης ζωής μου.

Το «Ένας ήρωας του καιρού μας» υπήρξε για μένα το κατεξοχήν βιβλίο-μπελάς. Ήμουν ακόμα έφηβος, όταν μια μεγαλύτερη μου φίλη μου το συνέστησε, λέγοντάς μου ότι ο ήρωας –ο διαβόητος Πετσόριν- της θύμιζε εμένα. Το πήρα και το διάβασα και ενώ ελάχιστα κατάλαβα τόσο από το πνεύμα του όσο και από την πλοκή του, ένιωσα είναι η αλήθεια, σε κάποια από τα σημεία όπου ο πρωταγωνιστής μιλάει σε πρώτο πρόσωπο, πως ξαναδιάβαζα, ας πούμε, σελίδες του ημερολογίου μου, το οποίο ένας σατανικός ρώσος του τότε προηγούμενου αιώνα μου είχε με κάποιον τρόπο υποκλέψει.

Τα έξι χρόνια της φοιτητικής μου ζωής το βιβλίο αυτό τα πέρασε κρυμμένο ανάμεσα σε άλλα σε κάποιο ράφι της βιβλιοθήκη μου, για να ανασυρθεί αργότερα, στην πιο κρίσιμη ίσως καμπή της ζωής μου, όταν μια άλλη φίλη, περίπου συνομήλικη, μου ζήτησε να της προτείνω κάτι για να διαβάσει. Σε ένα ξέσπασμα φρενήρους επιπολαιότητας της έδωσα τον «Ήρωα» επισημαίνοντάς της να τον προσέχει, γιατί από όλα τα βιβλία αυτό είναι το αγαπημένο μου. Είχε περάσει αρκετός καιρός από την πρώτη μου ανάγνωση κι είχα ξεχάσει τι ακριβώς είχα υπογραμμίσει ή σημειώσει τότε πάνω στις σελίδες του. Λίγες μέρες μετά μου το επέστρεψε

ταχυδρομικώς και φυσικά ποτέ δεν ξανασυναντηθήκαμε.

Τότε έκανα ένα πείραμα. Πήγα κι αγόρασα το μυθιστόρημα του Λέρμοντωφ ξανά, στην ίδια ακριβώς μετάφραση, και το διάβασα για δεύτερη φορά, υπογραμμίζοντας και σημειώνοντας εκ νέου αυτά που θεωρούσα πιο σημαντικά ή εκείνα που με συγκινούσαν περισσότερο. Πέρα από το ίδιο ενοχλητικό συναίσθημα, πως κάποιος αλιτήριος μπορούσε ακόμα να τρυπώνει μέσα στο κεφάλι μου και να διαβάζει τις πιο κρυφές μου σκέψεις, η σύγκριση των δύο αναγνώσεων, τις οποίες χώριζε μια ολόκληρη δεκαετία, ήταν τόσο τρομακτική που σχεδόν με πανικόβαλε: Είχα υπογραμμίσει τα ίδια πάνω-κάτω αποσπάσματα και είχα κρατήσει στο περιθώριο των δύο αντιτύπων περίπου τις ίδιες σημειώσεις!

Έκρυψα και τα δυο αντίτυπα στο βάθος της βιβλιοθήκης μου, αφού απέρριψα, όχι χωρίς πολύ σκέψη είναι η αλήθεια, την αποτέφρωσή τους και προκειμένου να μην ξαναβιώσω τα ίδια συναισθήματα μετά από άλλα δέκα χρόνια, μπήκα ο ίδιος σε μια άλλου τύπου περιπέτεια, επιδιώκοντας να γίνω εγώ ετούτη τη φορά ο ήρωας του καιρού μου.

Πάνω στην περιπέτεια αυτή βασίζεται το ατυχές αδημοσίευτό μου μυθιστόρημα. Πάνω στην ατυχία του και την αδημοσίευσή του βασίζονται το πείραμα κι η ιστορία των Dreamtigers. Πάνω σε αυτές πατάω σήμερα εγώ και γράφω αυτά που γράφω.

Εν πάση περιπτώσει, περίπου την στιγμή που επέστρεφα από την περιπέτειά μου, έπεσα πάνω στην εκφώνηση της άσκησης που λέγαμε. Χωρίς δεύτερη σκέψη, ανέσυρα τα δυο αντίτυπα του «Ήρωα» από τα βάθη της βιβλιοθήκης μου, τα ακούμπησα επάνω στο γραφείο μου και άρχισα να γράφω σαν καλό παιδί την εργασία μου.

Την ώρα που έγραφα, μια τρίτη φίλη, αρκετά μικρότερή μου ετούτη τη φορά, πέρασε από το σπίτι μου για μία σύντομη επίσκεψη. Ενώ της έφτιαχνα καφέ, αυτή πήρε τους δύο «Ήρωες» στα χέρια της και άρχισε να τους ξεφυλλίζει. «Να σου το δανειστώ αυτό, που το έχεις και διπλό; Ωραίο φαίνεται...», είπε και παραλίγο να μου φύγει η κούπα από τα χέρια.

«Όχι», αμέσως της απάντησα. «Δανείσου καλύτερα εμένα!»

«Η αγάπη μου σε κανένα δεν έφερε την ευτυχία...»

Κριτικό σημείωμα για το μυθιστόρημα «Ένας Ήρωας του Καιρού μας» του Μιχαήλ Λέρμοντωφ (Михаи́л Ю́рьевич Ле́рмонтов), όπως το διάβασα από την μετάφραση του Ανδρέα Σαραντόπουλου, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ζαχαρόπουλος το 1985.

«Μπορεί αύριο να πεθάνω!.. και δε θα μείνει στη γη κανένας που να με κατάλαβε απόλυτα. Άλλοι θα με θεωρούν χειρότερο, άλλοι καλύτερο απ’ ότι είμαι στην πραγματικότητα... Άλλοι θα πουν: ήταν ένα γενναίο παιδί, άλλοι – ήταν ένα παλιοτόμαρο. Και η μια και η άλλη άποψη θα είναι ψεύτικη. Ύστερα απ’ αυτά αξίζει τάχα τον κόπο να ζει κανείς; κι όμως συνεχίζει να ζει – από περιέργεια: καρτερεί κάτι καινούριο... Γελού και δυσάρεστο!» Το «Ένας Ήρωας του Καιρού μας» αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα παράδοξα στην παγκόσμια ιστορία της λογοτεχνίας. Το μυστήριο έως και μυστικιστικό αυτό βιβλίο (ο μυστικισμός πάει αναπόφευκτα πακέτο με τον ρώσικο προεπαναστατικό πολιτισμό) συγκεντρώνει όλου του λογοτεχνικού κόσμου της παραξενιές, σε σημείο που ακόμα και σήμερα να αποτελεί κατά κάποιο τρόπο γρίφο, ακόμα και για τον πιο έμπειρο και υποψιασμένο αναγνώστη.

Από άποψη είδους, είναι και δεν είναι ένα μυθιστόρημα. Και αυτό επειδή τα επιμέρους κεφάλαιά του («Μπέλα», «Μαξίμ Μαξίμιτς», «Ταμάν», «Πριγκίπισσα Μαίρη», «ο Μοιρολάτρης») όχι μόνο θα μπορούσαν να σταθούν ως αυτοδύναμα αφηγήματα, αλλά τα τρία από αυτά αρχικά ως τέτοια κυκλοφόρησαν.

Από άποψη ύφους, μολονότι αρχικά φαίνεται να είναι βαθιά ποτισμένο από το ακατανίκητο πνεύμα του ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα, στη συνέχεια φλερτάρει με τέτοιο ανορθόδοξο τρόπο με τον ψυχρό (σε βαθμό κακουργήματος) ρεαλισμό, που είναι σαν να ανοίγει το δρόμο προς το μοντερνισμό και την πρωτοπορία, σε μια εποχή όπου η ρώσικη πεζογραφία μόλις που είχε αρχίσει να κάνει τα πρώτα της βήματα (μόλις δυο χρόνια πριν ο Αλέξανδρος Πούσκιν, γενάρχης της ρωσικής πεζογραφίας και μέντορας του Λέρμοντωφ είχε κάνει τη δική του ηρωική έξοδο από το μάταιο ετούτο κόσμο).

Από άποψη πλοκής, ενώ αρχίζει με μια αλληλουχία από εγκιβωτισμένες αφηγήσεις, όπου ο αφηγητής και ήρωας μπερδεύονται (για παράδειγμα ο αφηγητής της «Μπέλα», Μαξίμ Μαξίμιτς είναι και ένας από τους ήρωες του ομώνυμου κεφαλαίου), στη συνέχεια καταλήγουμε να παρακολουθούμε τη διήγηση μέσα από τις σημειώσεις (που μέσω του πιο

κοινού συγγραφικού τεχνάσματος βρίσκονται ξαφνικά στα χέρια του κυρίως αφηγητή) του προφανέστατου alter ego του συγγραφέα, του διαβόητου Πετσόριν, των οποίων η αυτοψυχαναλυτική διάσταση δεν αργεί να το καταστήσει ημερολόγιο του ίδιου του Λέρμοντωφ.

Από άποψη σκοπού, τον οποίο ο συγγραφέας υπηρετεί επιλέγοντας να γράψει ένα τέτοιο προκλητικά πολυσήμαντο έργο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Λέρμοντωφ υποδύεται έναν ρόλο μάλλον προδρομικό, αφού ως ντοστογιεφσκυότερος του Ντοστογιέφκυ κατορθώνει να φτιάξει μια μήτρα «ψυχολογικού μυθιστορήματος», ανοίγοντας με τον ταπεινό του αυτόν τρόπο τον δρόμο για τα ψυχοαριστουργήματα του μεγαλύτερου λογοτέχνη όλων των εποχών.

Από άποψη ιδεολογίας, εκεί βρίσκεται και το παραδοξότερο του όλου πράγματος. Ο «ήρωας» μας είναι ανήθικος! Δηλαδή είναι πολύ πραγματικός και ανθρώπινος. Τόσο πολύ που οι λέξεις στο «ημερολόγιό του» να μοιάζουν με τις απόκρυφες σκέψεις ολόκληρης της ανθρωπότητας. Αυτό το τόλμημα προκάλεσε τόση σφοδρή αντίδραση στην καθυστερημένη πνευματικά και υπερσυντηρητική τσαρική Ρωσία της εποχής του, που ανάγκασε τον Λέρμοντωφ να γράψει σχετικά: «Θα πείτε τι κέρδισε η ηθική από αυτό; Να με συγχωρείτε. Αρκετά τάισαν

τον κόσμο με γλυκίσματα και του χαλάσανε το στομάχι. Χρειάζονται πικρά φάρμακα. Διαβρωτικές αλήθειες. Μα μη νομίζετε, ωστόσο, ύστερα από αυτό πως ο συγγραφέας αυτού του βιβλίου είχε κάποτε το περήφανο όνειρο να γίνει διορθωτής των ανθρώπινων ελαττωμάτων. Ο θεός να τον γλυτώσει από μια τέτοια χοντροκοπιά! Απλώς του έκανε κέφι να περιγράψει το σύγχρονο άνθρωπο, τέτοιο που τον καταλαβαίνει και, για δυστυχία δική του και δική σας, που τον έχει συναντήσει πάρα πολύ συχνά.» (από τον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης)

Στα κύκλο των λογοτεχνικών παράδοξων του μυθιστορήματος αυτού έρχεται τέλος να προστεθεί και ένα ακόμα, ιστορικό αυτή τη φορά, αφού στο τελευταίο κεφάλαιό του «Ήρωα» παρακολουθούμε τους πρωταγωνιστές του να παίζουν ένα πολύ επικίνδυνο παιχνίδι για μεγάλα παιδιά, το οποίο θα καθιερωθεί μετέπειτα -και λόγω του Λέρμοντωφ- ως «ρωσική ρουλέτα» - αφού βεβαίως προηγηθεί η εφεύρεση του περιστρόφου (revolver) από τους κυρίους Smith και Wesson, που όσο να είναι μια ματιά στη ρωσική λογοτεχνία της εποχής τους, δεν μπορεί, θα την είχαν ρίξει.

Ας κάνουμε μια απόπειρα να συνοψίσουμε την υπόθεση αυτού του μυθιστορήματος: Ο συγγραφέας κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στον Καύκασο συναντά κάποιον λοχαγό Μαξίμιτς, ο οποίος και του

μεταφέρει, με τρόπο ιδιαίτερα γλαφυρό, μια γενναία ερωτική ιστορία με άδοξο, ωστόσο, τέλος (κάποιος ρώσος αξιωματικός ερωτεύεται μια Τσερκεζοπούλα, κλέβονται, αλλά δεν προλαβαίνουν να ζήσουν τον έρωτα τους, γιατί αυτή πεθαίνει). Στη συνέχεια ο συγγραφέας και ο Μαξίμιτς συναντούν τυχαία κάπου εκεί, στα βάθη της ρωσικής ανατολής, τον περί ου ο λόγος άτακτο αξιωματικό και τα λένε. Ο Πετσόριν (το όνομα του παλικάριου που λέγαμε) θα εξαφανιστεί περίπου όπως εμφανίστηκε, αφήνοντας όμως στα χέρια του συγγραφέα μας το ημερολόγιό του. Διαβάζοντάς το μαθαίνουμε πως τα κατορθώματα του «ήρωα του καιρού μας» δεν είναι και τόσο ηρωικά τελικά, αφού σε αυτά συμπεριλαμβάνονται –μεταξύ άλλων- η ερωτική εξαπάτηση δυο γυναικών (ταυτόχρονα) και ο δια της προσχεδιασμένης μονομαχίας φόνος κάποιου φίλου του. Στο μεταξύ, παρακολουθούμε τις απόψεις του για τις γυναίκες, τον έρωτα, τη φιλία, τη φύση και την περιπέτεια, αλλά και την απεγνωσμένη άγνοια του για τα μυστήρια της ζωής. Πιο ανθρώπινος πεθαίνεις, δηλαδή. Στο τέλος σκοτώνεται -πως αλλιώς;- σε κάποια μονομαχία, όπως και ο ίδιος ο Λέρμοντωφ μόλις ένα χρόνο μετά τη δημοσίευση του βιβλίου και όπως και ο Πούσκιν λίγο νωρίτερα φυσικά. Κανονική επιδημία.

Πάμε πίσω στο ρομαντισμό τώρα. Ο νεαρός Λέρμοντωφ έδωσε τα διαπιστευτήριά του στη ρωσική λογοτεχνία σε ηλικία 23 ετών με το επικήδειό του ποίημα «Ο θάνατος του ποιητή», το οποίο συνέθεσε το 1837 προς τιμήν του πνευματικού του πατέρα, του Πούσκιν. Αν και αξιωματικός του τσαρικού ιππικού (αν είσαι ρομαντικός, που θα πας να καταταγείς, στο πυροβολικό;), τόσο στο ποίημα του αυτό όσο και στα άλλα έργα του, δεν παραλείπει να ασκεί κριτική στους θεσμούς και στις κοινωνικές συμβάσεις, πράγμα που τον οδηγεί από τη μια δυσμενή μετάθεση στην άλλη, μέχρι να πάρει το φύλλο πορείας, που τόσο προφανώς αναζητούσε, από το πεδίο της τιμής για τον άλλο κόσμο, το 1841, κάπου στο δρόμο για τον «αγαπημένο» του Καύκασο. Όλα αυτά σε μια εποχή που το σύνολο ίσως των ανήσυχων και μορφωμένων νέων της Ευρώπης δυναστεύονταν ακόμα από το φάντασμα του Μπάιρον κι ο θάνατος από φυσιολογικά αίτια στο κρεβατάκι του σπιτιού σου θεωρούνταν σχεδόν ντροπή. Κάπως έτσι, με τέτοιες ρομαντικές αποσκευές, ο συγγραφέας μας «έστειλε» τον ήρωά του στον Καύκασο, αλλά ο Καύκασος μάλλον είχε άλλα σχέδια.

Ο Καύκασος υπήρξε πεδίο πολεμικών συγκρούσεων και διαφυλετικών αναστατώσεων πολύ πριν

ανακαλυφθούν τα ενεργειακά κοιτάσματα στα σπλάχνα του. Ο Πετσόριν, ο Μαξίμιτς, ο Βούλιτς και τα άλλα παιδιά που εμφανίζονται σε αυτό το μυθιστόρημα, έχουν βρεθεί εκεί για να κάνουν αυτό ακριβώς που κάνει ακόμα και σήμερα ο Όμορφος/Κόκκινος Στρατός (οι Ρώσοι χρησιμοποιούν την ίδια λέξη –красный- για τα επίθετα κόκκινος και όμορφος), για να συμμαζέψουν, δηλαδή, τις ατίθασες φυλές της αχανούς Μητέρας Ρωσίας. Πέρα όμως από καπάκι της κολάσεως, που κάποιος ξέχασε να κλείσει, η περιοχή δεν έπαψε ποτέ να αποτελεί και έναν επίγειο παράδεισο, με την άγρια φυσική ομορφιά των ανυπότακτων τοπίων της και το μεθυστικό χαρμάνι πολιτισμών που τόσο χαρακτηριστικά εντυπώνεται στα πρόσωπα των γυναικών της. Με λίγα λόγια, καλός χρυσός ο ρομαντισμός, αλλά μπροστά στην κραυγαλέα πραγματικότητα κάθε κομψευόμενη λογοτεχνική διπλωματία περιττεύει. Άλλωστε, και ο Μπάιρον, όταν έφτασε στο Μεσολόγγι, του έφυγε, όσο να είναι, η μαγκιά. Δεν θα του έφευγε του Λέρμοντωφ στο Γκρόζνι;

Έτσι ο φίλος μας ο Μιχαήλ, μπορεί να μην πρόλαβε να αλλάξει τις προσωπικές απόψεις του και να ξεκολλήσει εγκαίρως τα υπαρξιακά του απωθημένα από το τρίπτυχο περιπετειώδης ζωή-ασυμβίβαστες ιδέες-ένδοξος θάνατος, αλλά ως προς τη γραφή του

τελικά δεν μπόρεσε να αντισταθεί και της προσέδωσε μια ρεαλιστική πνοή, που όχι μόνο δεν παγιδεύεται από τον πειρασμό του νατουραλιστικής αναπαραγωγής της περιβάλλουσας και αν μη τι άλλο γοητευτικής πραγματικότητας, αλλά προχωράει και ακόμα παραπέρα, αναζητώντας τις άλλες αλήθειες που κρύβονται πίσω από την επίσημη και προφανή. Και βέβαια, ως γνήσιος μα υπερβολικά πρώιμος ροκ σταρ, πιστός στο δόγμα του «ζήσε γρήγορα – πέθανε νέος», έκανε την υπέρβασή του στην λογοτεχνία, δίνοντας ένα έργο τόσο μεγαλειώδες, «τρέχοντας» την εποχή του και ίσως την ίδια την Ιστορία και σίγουρα την ιστορία του, και έφυγε, κατά τον δαίμονα εαυτού, όσο ακόμα ήταν νωρίς, για να μη δει τους καρπούς των πνευματικών του κόπων να ωριμάζουν και να σαπίζουν μέσα στο κεφάλι του.

Έφυγε, αλλά μας άφησε πίσω του αυτόν τον βρωμιάρη τον Πετσόριν, αφού φρόντισε να του αποδώσει τον τίτλο του ήρωα, με τέτοιο τρόπο, που να μας προκαταβάλλει από το εξώφυλλο ακόμα του μυθιστορήματος. Ποιος όμως είναι ο Πετσόριν; Είναι κάτι περισσότερο από ενσάρκωση του έκπτωτου αρχαγγέλου Σαταναήλ; Μήπως αυτά που σκέφτεται και λέει είναι κάτι βαθύτερο από μια φωνή βοώντος εν τη στέπα; Και πόσο ήρωας είναι, άραγε, τελικά αυτός εδώ ο ήρωας;

Συγνώμη, αλλά εδώ θα κάνω μια μικρή παρένθεση επί προσωπικού: Πριν από πολλά χρόνια μια φίλη που σπούδαζε στην Αγγλία και έκανε μια εργασία πάνω στη ρώσικη λογοτεχνία, μου έστειλε ένα γράμμα, όπου μου έγραφε πως διάβασε ένα βιβλίο του οποίου ο ήρωας της θύμιζε πάρα πολύ εμένα. Εγώ έσπευσα φυσικά να το βρω και να το διαβάσω, αλλά στην πρώτη ανάγνωση, απογοητεύτηκα οικτρά, κυρίως για τη γνώμη της φίλης μου για μένα. Στη συνέχεια όμως, όταν περίπου έντρομος συνειδητοποίησα πως διαβάζοντας τον «ήρωα του καιρού μας» ήταν σαν να ξανακοιτούσα τις μυστικές σελίδες κάποιου ξεχασμένου ημερολογίου μου, που κάποιος είχε κατορθώσει, με έναν τρόπο ακατανόητο, να μου τις υποκλέψει και να εκθέσει έτσι ανεπανόρθωτα αυτές μαζί με μένα, άρχισα και να καταλαβαίνω δυο-τρία πράγματα περισσότερο για τη συγγραφή και τη λογοτεχνία.

Προφανώς και ευτυχώς ο Πετσόριν δεν είναι εγώ, δηλαδή δεν είναι μόνο εγώ. Είναι όλοι μας. Είναι ο άνθρωπος της νέας εποχής, «του καιρού μας», έτσι όπως με τρόπο σχεδόν σαδιστικό και απροκάλυπτο επέλεξε ο Λέρμοντωφ να μας τον προφητεύσει. Δεν είναι ο ανήθικος που οι κριτικοί της τσαρικής Ρωσίας θέλησαν να ξαποστείλουνε στο πυρ το εξώτερο. Είναι ο άνδρας ο πέρα από την ηθική –και όχι αυτός της νέας ηθικής- αλλά και ο πέρα από αυτοσκοπούς

και στρατηγικές επιδιώξεις. Ο άνθρωπος που «περνάει αδιάφορα από αμφιβολία σε αμφιβολία, όπως έπεφταν οι πρόγονοί του από τη μια πλάνη στην άλλη», όπως αποφαίνεται ο συγγραφέας στο τέλος του βιβλίου, ενώ ανακοινώνει τα αποτελέσματα της πρώτης ιστορικά παρτίδας (κάτι σαν) ρώσικης ρουλέτας. Όχι ο ασυνείδητος που σκέφτεται μονάχα φωναχτά και για αυτό παρεξηγείται καμιά φορά από τους άλλους και απομονώνεται, αλλά ο υποσυνείδητος που, όντας ήδη ψυχικά αποσυνάγωγος, πράττει όσα έχει να πράξει φωναχτά και παρασύρει με τις πράξεις του τους πάντες στην κοχλάζουσα κόλαση των ταπεινών ενστίκτων του. Και αυτό, όχι αντλώντας δύναμη από την απελευθερωμένη από τα στερεότυπα δεσμά της άγριας φύσης του, όπως θα έκανε οποιοσδήποτε αχαλίνωτος ντεσαντικός ήρωας, αλλά σε βάρος της ίδιας του της συνείδησης –αφού υποφέρει προφανώς- και οπωσδήποτε των αρχών του (ο Γκαίτε δεν θα τον έβαζε απλούστατα να κραυγάζει, «δεν έχω αρχές, αλλά έχω τέλος/χαρακτήρα»);).

Για αυτό και έχω καταλήξει από τότε στο εξής συμπέρασμα: οι συγγραφείς χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, σε αυτούς που γράφουν καλά, σε αυτούς που γράφουν ξεχωριστά και σε αυτούς που γράφουν αυτά που δεν μπορούν ή δεν γουστάρουν έστω να γράψουν οι υπόλοιποι. Και έναν τέτοιο

ήρωα, σαν και αυτόν του Λέρμοντωφ, τουλάχιστον πριν από τον Λέρμοντωφ, κανείς δεν θα τολμούσε να τον κατασκευάσει.

Λίγος Πετσόριν προς υποστήριξη των παραπάνω:
«Φέρνω στη μνήμη μου όλο το παρελθόν μου και αναρωτιέμαι άθελά μου: για ποιον λόγο έζησα, για ποιο σκοπό γεννήθηκα; Μα σίγουρα αυτός ο σκοπός υπήρχε, και, σίγουρα ο προορισμός μου ήταν υψηλός, γιατί νιώθω μέσα στην ψυχή μου τεράστιες δυνάμεις... Μα δεν είχα μαντέψει αυτό τον προορισμό, παρασύρθηκα από τα θέληττρα που έχουν τα μάτια και αχάριστα πάθη. Από το καμίνι τους βγήκα ψυχρός και σκληρός σαν το σίδερο, μα έχασα για πάντα τη φλόγα των ευγενικών προσπαθειών – το καλύτερο άνθος της ζωής. Κι από τότε πόσες φορές δεν έχω παίξει το ρόλο του τσεκουριού στα χέρια της μοίρας! Σα φονικό εργαλείο έπεφτα στο κεφάλι των καταδικασμένων θυμάτων συχνά χωρίς κακία, πάντα χωρίς συμπάθεια... Η αγάπη μου σε κανένα δεν έφερε την ευτυχία, γιατί δε θυσίαζα τίποτα για εκείνους που αγαπούσα: αγαπούσα για δικό μου λογαριασμό, για δική μου ευχαρίστηση. Δεν ικανοποιούσα παρά μια παράξενη ανάγκη της καρδιάς μου καταβροχθίζοντας λαίμαργα τα αισθήματά τους, την τρυφερότητά τους, τις χαρές και τα βάσανά τους – και ποτέ δε μπορούσα να χορτάσω. Έτσι ένας

πεινασμένος κοιμάται εξαντλημένος και βλέπει μπροστά του πλούσια φαγητά και κρασιά που ν' αφρίζουν. Κατατρώνει μέσα στην έκστασή του τα' αόριστα δώρα της φαντασίας, και νιώθει πιο ελαφρά. Μα έτσι και ξυπνήσει – το όνειρο χάνεται... μένει μόνο ο διπλός καημός: η πείνα και η απελπισία!»

Είναι ο Πετσόριν ο σύγχρονος πολιτισμός; Ο Θουκυδίδης ή ο Μαρξ θα εντόπιζαν μεθοδικά στον «φόβο του αιφνίδιου θανάτου» τη γενεσιουργό αιτία του πολιτισμού. Ο Λέρμοντωφ απλώς αναρωτιέται, «η αναμονή ενός βίαιου θανάτου δεν είναι τάχα μια πραγματική αρρώστια;». Τι θέλει να μας πει, δηλαδή, εδώ ο ποιητής; Μήπως πως είναι αρρώστια ο ίδιος ο πολιτισμός; Και η θεραπεία του ποια είναι; Τα άγρια άλογα και οι στέπες του Καυκάσου; Ο ίδιος, απαντώντας στη δριμεία κριτική των συγχρόνων του, θα πει: «Είναι αρκετό που επισημάνθηκε η νόσος, και όσο για τη θεραπεία της – αυτό μόνο ο Θεός το γνωρίζει!». Και αμέσως μετά θα σπεύσει να πάει να Τον βρει, για να Τον πιάσει από το γιακά και να Τον ρωτήσει αυτοπροσώπως.

Στα νιάτα μου έχω υπάρξει φανατικός φίλαθλος του ποδοσφαίρου και οπαδός εμμονικός κάποιων συγκεκριμένων ομάδων. Μολονότι η παλαιά μου ενασχόληση με το ηδονικό μαρτύριο του τζόγου μού νόθευσε σε αρκετά μεγάλο βαθμό τα ευγενή αυτά αισθήματα, πρόλαβα να ζήσω συγκινητικές στιγμές πριν αποσύρω από τα γήπεδα το επίμονο ενδιαφέρον μου. Σε γενικές γραμμές θα έλεγα πως έπαψα να παρακολουθώ με πάθος το παιχνίδι και όλα του τα παρελκόμενα από τότε που οι συνομήλικοί μου ποδοσφαιριστές –αυτοί κυρίως που συνέδεσαν το όνομά τους με την εποχή- κρέμασαν τα παπούτσια τους. Τώρα πια το μόνο που κάπως με συγκινεί είναι οι μεγάλες διεθνείς

διοργανώσεις, τα Μουντιάλ και τα Ευρωπαϊκά μας Πρωταθλήματα ίσως και επειδή, λόγω της περιοδικότητάς τους –και οι Αρχαίοι τον χρόνο σε Ολυμπιάδες δεν τον μέτραγαν;- νιώθω με τρόπο ακίνδυνο και αρμονικό πως έτσι σιγά-σιγά γερνάω.

Στα τρία τελευταία Μουντιάλ (του 2006 στη Γερμανία, του 2010 στη Νότιο Αφρική και το φετινό στη Βραζιλία) επέλεξα να συνοδεύσω αυτήν την ασφαλή πια παρακολούθηση με το διάβασμα και τη μελέτη αναγνωσμάτων που αναφέρονται στο σπορ και είτε ως θέαμα το υμνούν είτε το αναλύουν ως φαινόμενο. Έτσι εκεί που κάποτε μετά το ματς έβγαινα, ακόμα και νυχτιάτικα, να παίξω στη γειτονιά μου μπάλα, τώρα ανοίγω κάποιο βιβλίο σχετικό και διαβάζοντάς το προσπαθώ ακόμα να ερμηνεύσω τον μύθο και τον παραλογισμό που κρύβει αυτή η ιστορία.

Το καλοκαίρι του 2010, είχα μόλις αρχίσει να συνεργάζομαι με την ομάδα του περιοδικού Lasttapes όταν μου ζήτησαν να γράψω ένα αφιέρωμα στα πιο σημαντικά κατά τη γνώμη μου βιβλία πορνογραφίας. Το εν λόγω ηλεκτρονικό περιοδικό είχε μια συγκεκριμένη θεματική σε κάθε

τεύχος του και πάντα υπήρχε κάτι σαν οδηγία ή παράκληση να την ακολουθούν οι συνεργάτες του και να μην γράφει ο καθένας τα δικά του. Όπως συνέβαινε όμως και παλαιότερα, όταν οι εξεταστικές μου ως φοιτητής συνέπιπταν με κάποια μεγάλη ποδοσφαιρική διοργάνωση, αδιαφόρησα επιδεικτικά με την εκφώνηση και γράφοντας εξόκειλα σημαντικά πολύ εκτός του θέματος. Για να καλύψω κάπως αυτήν την μη συμμόρφωση, φρόντισα να κάνω με τον τίτλο που επέλεξα και με μια αμήχανη αναγωγή κάπου μέσα στο κείμενο μια αναφορά, που ουσιαστικά λειτουργούσε ως δικαιολογία παιδική, γιατί δεν πρόλαβα το μάθημά μου να διαβάσω.

Στο αφιέρωμα αυτό θα μπορούσα τώρα, εκ των υστέρων, να συμπληρώσω πολλά ακόμα βιβλία, τόσο λογοτεχνικά όσο και επιστημονικά που είχα ήδη διαβάσει ή που αργότερα συνάντησα, προκειμένου να φτιάξω κάτι πιο αντιπροσωπευτικό των αναγνωστικών μου προσλαμβανουσών, αλλά τελικά προτίμησα να το επαναδημοσιεύσω εδώ αυτούσιο, τιμώντας το πνεύμα τόσο αυτό της εποχής, που όσο να είναι τίμησα, όσο κι εκείνο του περιοδικού, που μάλλον δεν σεβάστηκα. Και που

από τύψεις ίσως όψιμες είπα να δώσω το όνομα της στήλης μου εκεί ως τίτλο ετούτου του βιβλίου.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι το σημαντικότερο βιβλίο που έχω διαβάσει σχετικά με το ποδόσφαιρο παραμένει το «Ποδόσφαιρο εναντίον του εχθρού», του Simon Kuper, το οποίο είχε κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σε μετάφραση Μαίρης Περαντάκου-Cook, – αν δεν το βρίσκετε, ζητήστε μου να σας το δανείσω.

Πόρνη Μπάλα

Συμφωνήσαμε –με την αόρατο αρχή της νέας αυτής διαδικτυακής απόπειρας- να συμμετάσχει η ταπεινότητά μου σε αυτήν, γράφοντας κάτι που να μοιάζει με βιβλιοπαρουσίαση, κριτική ή κάτι τέτοιο τέλος πάντων. Όταν, στη συνέχεια, έμαθα πως η κεντρική θεματική του πρώτου τεύχους θα είναι η πορνογραφία, θυμήθηκα που ήθελα την άνοιξη να μιλήσω για τις «Παρθενικές» του Maurice Rons (Άγρα, 2008) στο Bookmarks, μα δυστυχώς δεν πρόλαβα. Ωστόσο, επειδή, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους συντελεστές, που είναι νέα παιδιά και εξελεγμένα είδη, εγώ είμαι μάλλον παλαιάς τεχνολογίας, άνθρωπος αναλογικός, και δεν μπορώ να καταγίνομαι με πάνω από δύο πράγματα ταυτόχρονα, αποφάσισα να τους τη σκάσω. Και αφού για το ένα από αυτά που τελευταία με απασχολούν εξακολουθώ να αρνούμαι να μιλώ και τον τελευταίο καιρό διστάζω να απαντήσω ακόμα και στα τηλέφωνα που κρίνω ως επικίνδυνα, θα σας πω δυο λόγια για το άλλο.

Βρίσκομαι στη Θεσσαλονίκη και γράφω στον φορητό ενός φίλου, που έχει την καλοσύνη, για ακόμα μια φορά, να με φιλοξενεί και να με ανέχεται, ενώ και οι δυο μας περιμένουμε να πάει η ώρα εννιάμιση για να παρακολουθήσουμε παρέα τον μικρό τελικό του Παγκοσμίου Πρωταθλήματος, όπου μάλλον η Γερμανία θα επικρατήσει της Ουρουγουάης, αν και κατά βάθος πολύ θα ήθελα να συμβεί το αντίθετο. Στο μεταξύ έχω μόλις ολοκληρώσει το διάβασμα ενός τούρκικου αστυνομικού μυθιστορήματος, που κουβάλησα μαζί μου στο ταξίδι. Με το βιβλίο αυτό και σχεδόν με τη λήξη του Μουντιάλ, έκλεισα μια αναγνωστική ενότητα, από αυτές που μου αρέσει τόσο πολύ να φτιάχνω, μα που σπανίως τολμώ να τις αποκαλύπτω, φοβούμενος μην χαρακτηριστώ μονομανής και ανισόρροπος.

Στα βιβλία που περιέλαβε αυτό το παραμουντιαλικό μου αφιέρωμα και τα οποία έχουν φυσικά να κάνουν με τη μπάλα, θα αναφερθώ εν προκειμένου, καλύπτοντας τη μη συμμόρφωσή μου προς τις υποδείξεις της διεύθυνσης με το φαιδρό μάλλον επιχείρημα πως και το ποδόσφαιρο, όπως ακριβώς και η πορνογραφία, πηγάζουν από την ίδια δεξαμενή ενδιαφέροντος της ίδιας pop κουλτούρας

και ανακυκλώνοντας διαρκώς τις εναπομείνουσες κοινωνικά αποδεκτές μορφές βίας, αναδεικνύουν τα αριστουργήματά τους εκεί ακριβώς όπου οι φίλαθλοι και των δύο αυτών ειδών ελάχιστα τα περιμένουν. Ιδού, λοιπόν, τι διάβασα το μήνα αυτό που πέρασε, όταν δεν έβλεπα τα ματς και όταν δεν κολλούσα τα αυτοκόλλητα στο άλμπουμ της Panini:

bir: «Από τις Κερκίδες στα Χαρακώματα», του Ivan Čolović, Ισνάφι 2007 (μετάφραση Τάκης Μπουζάνης): Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας μέσα από της αντανάκλαση των εθνικιστικών παθών στις σελίδες του αθλητικού τύπου. Μια ανθρωπολογική προσέγγιση του παιχνιδιού ως συνέχειας του πολέμου με άλλα μέσα, που «αντιπροσωπεύουν ένα σύνολο αξιών που στην ουσία τους βρίσκονται στον αντίποδα της ανθρώπινης φύσης και εξυμνούν τις δυνάμεις που υπονομεύουν την ασφάλεια του ανθρώπινου κόσμου».

iki: «Ποδόσφαιρο: Σύμβολα, Αξίες, Φίλαθλοι», του Christian Bromberger, Βιβλιόραμα 2007 (μετάφραση Παντελής Κυπριανός): Βιβλίο-σημείο αναφοράς για τους περισσότερους μελετητές του σκληρού και μαγικού κόσμου των γηπέδων. Ο

φημισμένος Γάλλος εθνολόγος, μέσα από μια συγκριτική ανάλυση των φίλαθλων συμπεριφορών σε τρεις χώρες (Γαλλία, Ιταλία και Ιράν), αναδεικνύει το ρόλο του ποδοσφαίρου τόσο ως «οπίου του λαού» όσο και ως «παραδειγματικού δράματος».

ÿs: «Ανατομία των Ποδοσφαιρικών Παθών», των Παντελή Κυπριανού και Μανώλη Χουμεριανού, Διόνικος 2009: Η κοινωνική ιστορία του παιχνιδιού στον καθ' ημάς μικρόκοσμο. Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα αυστηρό επιστημονικό σύγγραμμα, στο οποίο, ωστόσο, αν παρακάμψει κανείς την ενδεχομένως κουραστική παράθεση των ερευνητικών δαιδάλων, θα μπορέσει να αντλήσει πολύτιμα συμπεράσματα για το ζώο που κρύβει –όχι και τόσο καλά– μέσα του. Κυρίως στα σημεία, όπου οι δύο καθηγητές δεν διστάζουν να δώσουν το λόγο στους αφανείς αντιήρωες της εξέδρας.

dört: «Το Τελευταίο Παιχνίδι», του Jason Cowley, Τόπος 2010 (μετάφραση Χρίστος Χαραλαμπίδης): Συγκλονιστικό! Ο υπότιτλος (αγάπη, θάνατος, ποδόσφαιρο) τα λέει όλα: Ένα ρέκβιεμ για μια ολόκληρη εποχή, σε μετάφραση του σπουδαιότερου πνεύματος που έχει αναδείξει η

εγχώρια αθλητική δημοσιογραφία τα τελευταία χρόνια. (Ο παλιός μου εκδοτικός οίκος φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη σημασία στο θέμα του ποδοσφαίρου, αφού ήδη έχει συνθέσει ειδική ενότητα προτάσεων με ενδιαφέρουσες κατά κανόνα επιλογές.)

be3: «**Αρχίζει το Ματς. Το Ποδόσφαιρο στη Λογοτεχνία», συλλογικό, Μεταίχμιο 2010 (επιμέλεια Γιάννης Η. Παππά):** Το βιβλίο αυτό -μία συλλογή ποιητικών και πεζογραφικών ύμνων για τη μπάλα- είναι μία ακόμα εκδοτική αρπαχτή, από αυτές που βγαίνουν κάθε τέσσερα χρόνια για να γεμίσουν τα σχετικά αφιερώματα των εφημερίδων και τις βιτρίνες των βιβλιοπωλείων. Ανάμεσα στα ανθολογούμενα κρύβονται αρκετά σπουδαία και ξεχωριστά κομμάτια, ωστόσο ο τρόπος με τον οποίο παρατίθενται κάνει την ανθολογία να μοιάζει με τηλεφωνικό κατάλογο.

alti: «**Παιχνίδι χωρίς Όρια», του Χρήστου Σωτηρακόπουλου, Τόπος 2008:** Η εν λόγω συλλογή αφηγήσεων του γνωστού ξερόλα δημοσιογράφου μου χάρισε μερικές στιγμές μοναδικής αναγνωστικής απόλαυσης και μου αναγέννησε την παλιά μου επιθυμία να ταξιδέψω προκειμένου να δω από

κοντά μια μεγάλη διοργάνωση: «Γνώρισε τους ντόπιους, πιες ένα ποτό, συζήτησε με μερικούς Βραζιλιάνους, μίλα με κάποιους Ιταλούς, γκρίνιαξε για το διαιτητή, μίλα με Σκανδιναβούς, φάε, και επέστρεψε ταπί και ψύχραιμος στην πατρίδα σου».

yedi: «Ποδόσφαιρο. Μια Συγκινησιακή Πανούκλα», των Brohm Jean-Marie και Perelman Marc, Μαύρη Λίστα 1999 (μετάφραση Σπύρος Παντελάκης): Ένα υποδειγματικό αμπελοφιλοσοφικό δοκίμιο. Εκνευρίστηκα λίγο διαβάζοντάς το, αν και έχει πολύ πλάκα να βλέπεις διανοούμενους να κατηγορούν τη μπάλα για πάσα νόσο και πάσα μαλακία, χωρίς να αποφεύγουν, ωστόσο, να χρησιμοποιούν τη ρητορική της κερκίδας για να υποτιμήσουν τους αντιπάλους τους.

sekiz: «Σημειώσεις στο Ημίχρονο», του Ηλία Καφάογλου, Ύψιλον 2010: Μια συλλογή κειμένων του συγγραφέα του εξαιρετικού «Αυτοκίνητου Κόσμου», ο οποίος για ακόμα μια φορά φαίνεται να αναζητά φανατικά στην κουλτούρα του μαζικού πολιτισμού τα high lights που δεν πρόκειται να μας δείξουνε ποτέ οι διαφημιστικές σαπουνόφουσκες των βραδινών δελτίων. Χάρηκα που είδα να κλείνει

το βιβλίο του μιλώντας για τη μουτζούρα του Zinedine Zidane, υπενθυμίζοντάς μας, με τόλμη αλλά και τρυφερότητα, ένα θέμα που ένα ολόκληρο σύστημα έσπευσε να κρύψει κάτω από το χαλάκι.

dokuz: "Το Πτώμα με τα Ποδοσφαιρικά Παπούτσια", του Celil Oker, Καστανιώτης 2008 (μετάφραση Στέλλα Χρηστίδου): Η ιστορία είναι ενδιαφέρουσα ακόμα και για τους μη φίλους του αθλήματος. Ο ήρωας-ιδιωτικός αστυνομικός είναι εξαιρετικά γοητευτικός μες στη μιζέρια του. Αν έβάζαν και κάποιον άνθρωπο που να ξέρει δυο-τρία πράγματα για τη μπάλα να μεταφράσει το βιβλίο, θα αποφεύγαμε τούβλα σαν το «...με τα χέρια ανάμεσα στα σκέλια, σαν αμυντικός που έκανε φράγμα κόντρα σε ελεύθερη βολή...». Νομίζω πως υπάρχει ένα γενικότερο θέμα με την εν λόγω μετάφραση, αφού το κείμενο στραβώνει σε αρκετά σημεία. Μπορεί όμως να είναι η ιδέα μου. Άλλωστε, εγώ στα τούρκικα ούτε μέχρι το δέκα δεν ξέρω να μετρώ.

Αυτά, για την ώρα...

Έχω χάσει πάρα πολλά βιβλία.

Τα πιο πολλά υπήρξαν δανεικά κι αγύριστα. Τα έδωσα σε φίλους για να τα ρίξουν μια ματιά κι αυτοί, διαβάζοντάς τα, τόσο πολύ τα αγάπησαν, που ξέχασαν πως ήτανε δικά μου. Τους συγχωρώ, κι εγώ το έχω κάνει.

Είναι άλλα που τα άφησα, κάπου, σε κάποια πλαζ σεπτεμβριανή, σε κάποιο αδειανό σκαμπό, δίπλα σε ένα κρεβάτι. Ούτε τα ξέχασα ακριβώς ούτε να απαλλαγώ από αυτά στ' αλήθεια δεν προσπάθησα. Είναι που οι ιστορίες τους τόσο πολύ ταιριάζανε με

εκείνα εκεί τα μέρη, που εν τέλει αφομοιώθηκαν στην μνήμη το τοπίο.

Κάποια, το παραδέχομαι, τα αντάλλαξα, αν και ήξερα πως είχαν πια εξαντληθεί, πως δεν θα τα ξανάβρισκα, με άλλες ιστορίες άγραφες, με ιδέες που δεν τόλμησε ποτέ κανείς να τις σκεφτεί, με ανθρωποφάγες λέξεις.

Τέλος, είναι κι εκείνα που τα πήρανε οι χωρισμοί. Που φεύγοντας τα άφησα σε άλλες βιβλιοθήκες και ύστερα δεν τόλμησα να τα διεκδικήσω. Μα αν γράφω τώρα επειδή έτσι μπορώ να λέω πράγματα που διαφορετικά ποτέ δεν καταφέρνω, μήπως αυτή είναι η πιο κατάλληλη στιγμή για να σου τα ζητήσω;

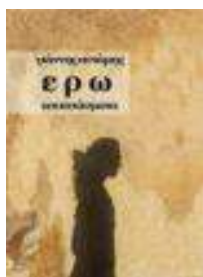
Έτσι, λοιπόν –ναι, σε σένα απευθύνομαι– αν τύχει και τώρα να είσαι εκεί κι εμένα να διαβάζεις, αν έχεις ακόμα εκείνα τα βιβλία που για ομήρους σου τα κράτησες, αν πια δεν τα χρειάζεσαι, αν πείστηκες πως τη δουλειά τους μια χαρά την κάνανε –μαζί με αυτά σκεφτόμουνα το σπίτι σου κι εσένα– αν θες να δεις τι κρύβεται μετά το τέλος των ιστοριών, αν στων σελίδων τους το περιθώριο ακόμα τον γραφικό μου

χαρακτήρα ξεχωρίζεις, αν δεν τα έκαψες κι αυτά μαζί με όλα τα άλλα, δεν κάνω πλάκα, το εννοώ, τα θέλω ακόμα πίσω.

Έχω χάσει πάρα πολλά βιβλία.

Έχασα γενικά πολλά. Μια μονότονη διαδοχή απωλειών υπήρξε η ζωή μου. Άλλα τα δάνεισα σε φίλους μου και τα έκαναν δικά τους. Άλλα τα εγκατέλειψα σε αγαπημένα μέρη. Άλλα υπήρξαν το αντίτιμο για αυτά που τώρα έχω. Και κάποια άλλα – ενδεχομένως τα πιο ενοχλητικά- ουσιαστικά τα χάρισα για να μπορέσω απερίσπαστος να γράψω τα δικά μου.

**Κυκλοφορούν επίσης από τις Εκδόσεις
Dreamtigers:**

Κεντρική διάθεση:
www.yannisadamis.com

تُسَعِدُ تُمْنِيَةَ سَبْعَةِ سُنْتَةٍ خَمْسَةَ رِبْعَةٍ تَلَاتِيَةِ جُوجِ سُنْتَةٍ

Βόλος, Σεπτέμβριος 2014

στον Νίκο

